משנה · ראשונים · ר״ש משאנץ

ר"ש משאנץ על משנה דמאי

רבנו שמשון [הר"ש] משאנץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ר"ש משאנץ על משנה דמאי

רבנו שמשון [הר"ש] משאנץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רש-משאנץ-על-משנה-דמאי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 6
משנה ג 9
משנה ד 12
פרק ב 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ג 15
משנה ד 15
משנה ה 16
פרק ג 17
משנה א 17
משנה ב 18
משנה ג 19
משנה ד 19
משנה ה 20
משנה ו 21
פרק ד 21
משנה א 21
משנה ב 22
משנה ג 22
משנה ד 23
משנה ה 24
משנה ו 25
משנה ז 25
פרק ה 26
משנה א 26
משנה ב 27
משנה ג 28
משנה ד 29
משנה ה 29
משנה ו 30
משנה ז 30
משנה ח 30
משנה ט 31
משנה י 32
משנה יא 32
פרק ו 33
משנה א 33
משנה ב 34
משנה ג 34
משנה ד 35
משנה ה 35
משנה ו 35
משנה ז 35
משנה ח 36
משנה ט 37
משנה י 37
משנה יא 37
משנה יב 38
פרק ז 39
משנה א 39
משנה ב 40
משנה ג 41
משנה ד 41
משנה ה 45
משנה ו 45
משנה ז 48
משנה ח 49

פרק א

משנה א

הקלים שבדמאי. שהקילו חכמים על פירות הללו שלא לעשרם דמאי כגון חבר הלוקח מעם הארץ אע"ג דחשידי שלא לעשר בהנך פירות משום דלא חשיבי לא נחשדו עליה: ופליגי בירושלמי (הל' א') דריש לקיש אמר לא שנו אלא דמאי אבל ודאי חייב ור' יוחנן אמר לא שנייא בין ודאי בין דמאי פטורים דר' יוחנן אפי' בודאי לפי שרוב מינים הללו אין באין אלא מהפקר ודמאי דמתני' לאו דוקא כי ההיא דלקמן בפירקין (מ"ג) מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי דמה התם לא שני בין ודאי ובין דמאי אף הכא לא שני בין דמאי בין ודאי והא דנקט במתני' דמאי מפרש ר' לא לפי שבכל מקום לא חשו אלא דמאי הכא לא אתינן מתני' אלא ודאי כלומר הא דנקט דמאי לפי שכל המסכתא מיירי בדמאי נקט הכא דמאי אגב אחריני אע"ג דדמאי לאו דוקא:

[**שיתין** בפ' כיצד מברכין (ברכות דף מ:) אמר רבב"ח מין תאנים] ובירושלמי (שם) אמרינן אנו הן שיתין רבי שמעון בר אמי אמר שהן יוצאין מתחת העלין:

רימין. כנדי:

עוזרדין. עולשין:

בנות שוח. (שם) אמר רבה בר בר חנה תאני חיורתא והשתא משמע הכא שהוא פרי גרוע שלא נחשדו עליו עמי הארץ וכן משמע פרק קמא דע"ג (דף יד:) דאמרינן גבי שביעית דהוסיפו עליהן מוכססין ובנות שוח אבל מעיקרא לא נהגו בהו שביעית שלא היה חשוב בעיניהם וקשה דבפ' קמא דשבועות (דף י"ב:) משמע שהוא פרי חשוב גבי מותרות קיץ למזבח כבנות שבע לאדם והיינו בנות שוח דאמרינן בבראשית רבה גבי עץ שאכל אדם הראשון דקרי ליה בנות שוח לפי שגרמו שוחה לאדם ואיכא דקרו ליה בנות שבע שגרמו ז' ימי אבילות ובפ' ד' דנדרים (דף כז.) גבי נודר מן הכלכלה והיו בה בנות שבע ואמר אילו הייתי יודע שבנות שבע לתוכה לא הייתי נודר דמשמע נמי דפרי טוב היא ולר' יוחנן דפטר בירושלמי (הלכה א) מטעם הפקר מצינן למימר דפרי הגדל ביערים הוא שהוא מקום הפקר ופטור מן המעשר אע"פ שהוא טוב וכעין אגוזים קטנים שבמקומינו וכעין ערמונים והא דלא נהגא בהו שביעית מעיקרא לא משום גריעותא דפרי הוא אלא משום דתנן במסכת שביעית פ"ה (מ"א) בנות שוח שביעית שלהן שניה שהן עושות לג' שנים והוו סברי דלא אזלינן בהו בתר חנטה אלא בתר לקיטה כיון דאין נגמרין בשנה שחונטין בה אבל לריש לקיש בירושלמי דמחייב בודאי ופטר בדמאי לפי שלא נחשדו משום גריעותא הוא וסוגיא דגמ' כוותיה בפרק כיצד מברכין (ברכות דף

מ.) דמאי הוא דלא בעי עשורי הא ודאי בעי עשורי ועוד קשה דהתם ובפרק קמא דע"ג (דף יד:) אמרינן תאני חיוורתא ובפרק ד' דנדרים משמע דאין זה לא תאנים שחורות ולא תאנים לבנות וצריך לומר דג' מיני תאנים הן שחורות ולבנות הן סתם תאנים ובנות שוח הן תאנים רעות כגון הנך דהכא ודפרק קמא דע"ג וקראו בנות שוח לפי שתולין הקלקלה במקולקל אבל בנות שבע דשביעית ונדרים הן הטובות שגרמו ז' ימי אבלות דמסתמא מן היפות אכל שנחמד העץ להשכיל ואית דגרסי בפ"ק דע"ג מוכססין בנות שוח בלא וא"ו דהוא פרי אחד שכך שמו כדמוכח בפ"ק דבכורות (דף ח.) דאמרינן הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס לג' שנים וכנגדן בנות שוח נחש לז' שנים ולאותו רשע לא מצינו חבר וי"א מוכססין בנות שוח ושם פי' בקונטרס דמוכססין מין של בנות שוח ולא בנות שוח ממש ועוד י"ל דמשעת נטיעת האילן של בנות שוח אינו טוען פירות עד ז' שנים ואהכי מייתי לה גבי נחש וכי האי גוונא אמרי' התם אפעה לע' שנה וכנגדו באילן חרוב שמשעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו ע' שנה אבל גבי זאב וארי דלג' שנים היינו משעת חנטתו עד גמר פריו וכדתנן בשביעית:

בנות שקמה. בפ' כיצד מברכין (ברכות מ:) אמ' רבה בב"ח תאני דולבי כלומ' תאנה המורכבת בערמון כדאמ' בר"ה (דף כג.) ערמונים דולבי ערמון תרגום דדלוב:

נובלות תמרה. (שם:) ר' אליעזר ור' זירא חד אמר בושלי כומרא כלומר מניחין אותן באילן להצטמק מל' עורנו כתנור נכמרו (איכה ה':י') ויש מפרשין שאין מתבשלין באילן אלא תולשן ועושה אותן כומר בארץ ומתבשלין וחד אמר תמרי דזיקא דמשמע דדמאי פטור אבל ודאי בעי עשורי ולא מיפטר מטעם הפקר למאן דאמר תמרי דזיקא מפרש התם דהכא במאי עסקינן כגון שעשאן גורן דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב הלקט והשכחה והפאה שעשאן גורן הוקבעו:

גופנין. **שילהי גופני ענבים שמניחין בגפן בסוף הבציר**. שבקושי מתבשלין:

נצפה פרחה [**והוא צלף**]:

האוג. פרי אדום כדתנן בפרק קמא דמעשרות (משנה ב) האוג והכותים משיאדימו:

והחומץ. משום הכי נקט חומץ שביהודה משום דתני בריש אלו עוברין (פסחים דף מב.) א"ר יהודא בראשונה הלוקח חומץ מעם הארץ פטור לעשר מפני שחזקתו לא בא אלא מן התמד כדאמר התם א"ר יצחק בתחלה שהיו מביאין נסכים מיהודה לא היה יינן מחמיץ ומתני' מיתניא בתוספתא ובירושלמי (הלכה א) אלא דמשמע התם קצת מתוך הלשון דאפי' ודאי פטור דקתני א"ר יהודה בראשונה היה חומץ שביהודה פטור ממעשר שהיו עושין יינן בטהרה לנסכים ולא היה מחמיץ והיו מביאין מן התמד ועכשיו שהיין

מחמיץ חייב ומיהו על כרחך לר"ל לא מיירי אלא בדמאי ופריך עלה מחלפא שיטתיה דר' יהודה דתנן המתמד ונתן מים במדה ומצא כדי מדתו פטור ר' יהודה מחייב וכה אמר כן א"ר לא בראשונה היו ענבים מרובות ולא היו חרצנים חשובות והשתא לר' יוחנן דפטר אפי' ודאי מיפטר מטעם הפקר דמתוך שהיה להם רוב ענבים סתם חרצנים מפקיר להו ולריש לקיש לא מפקיר להו אלא דלא נחשדו לפיכך ודאי חייב ודמאי פטור ואפשר דלריש לקיש אפי' עכשיו שאין ענבים מרובות לא נחשדו על התמד כדמשני בריש אלו עוברין הכי קאמר לא נחשדו עמי הארץ על התמד ההיא שינויא לא מיתוקם אלא כר"ל דהא ר' יוחנן שרי אפי' בודאי ועוד משני התם הא בדרווקא הא בדפורצני וההוא שינויי לר' יוחנן ניחא דתמד דרווקא לא אפשר למיפטר מטעם הפקר כדתנן בסוף פ"ק דפאה (מ"ו.) ונוטל משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח ודרווקא היינו שמרי יין היינו לבתר דחל חיוב מעשר דחיובו משירד לבור ויקפה אבל חרצנים לא הגיעו מעולם לידי חיוב לפיכך תמד שלהם פטור מטעם הפקר:

כיסבר זרע גד לבן (שמות טז) תרגום ירושל' כוסבר אליינדר"א בלע"ז בירו' (שם) משמע דהני תלת ביהודה פטורים ובגליל חייבים וקמאי איפכא דביהודה חייבים ובגליל פטורים משום דהני דנשמרים ביהודה מופקרין בגליל:

דיופר' בריש עושין פסין (עירובין יח.) אמר עולא אילן שעושה דיו פירות בשנה כלומר שטוען פעמים:

מוסטפות. שנתבשלו באילן עד שנבקעו מאליהן:

משנה ב

הדמאי אין לו חומש. במעשר שני שלו דהפודה מעשר שני מוסיף חומש והקילו בדמאי משום דרוב עמי הארץ מעשרים הן הלכך קרן דמעכב בדאורייתא איתיה בדרבנן חומש דלא מעכב בדאורייתא דנתן את הקרן ולא נתן את החומש יאכל ליתיה בדרבנן כדמפרש רבינא בפרק הזהב (בבא מציעא נד.) ובירושלמי (הל' ב) איכא דמוקי מתניתין באוכל נמי תרומת מעשר של דמאי דאין מוסיף חומש ופליג אמתני' דהזהב (דף נה:) דתנן חמשה חומשים הן וקשה דהתם משמע בגמרא דמתני' לא מתוקמא אלא כרבי מאיר דאמר חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ומתניתין דהכא קתני סיפא דברי רבי מאיר ושמא קסבר לאו אכולה מתניתין קאי:

ירושלמי (שם) תמן תנינן התרומה ותרומת מעשר של דמאי והכא אתמר הכן א"ר זירא תמן תרומת מעשר של דמאי ברם הכא מעשר שני של דמאי א"ר אמי אין המשנה הזו יוצאת ידי תרומת מעשר של דמאי מהו כדון תמן ר"מ הכא רבנן רבי זירא אמר בשם

רבנן בדין הוה תרומת מעשר של דמאי שלא יפריש עליה חומש ולמה אמרו שיפריש מפני גזירה שא"ת לו שלא יפריש [אף הוא אינו נוהג בה בקדושה בדין היה מעשר שני של דמאי שיפריש עליו חומש ולמה אמרו שלא יפריש מפני גזירה שאם את אומר לו שיפריש אף הוא] אינו מפריש כל עיקר פי' תמן תנינן משנה הוא בפ' הזהב (בבא מציעא דף נה:) באוכל תרומת מעשר של דמאי בשוגג שמוסיף חומש וכאן בפדיון מעשר של דמאי אין מוסיף חומש ונותן רבי זירא טעם ופשוטה היא:

ואין לו ביעור. כמעשר שני של ודאי דחייב לבער כל מעשרותיו בסוף ג' שנים כדתנן במס' מעשר שני (פ"ה משנה ו) ובירושלמי (שם) פריך והלא יוחנן כהן גדול העביר הודיות מעשר כדתנן בפ' בתרא דסוטה (ד' מז.) ומשני העבירו שלא יתוודו הא לבער צריך לבער ובודאי אבל בדמאי אינו צריך לבער:

נאכל לאונן. של ודאי אסור דכתיב (דברים כ"ו:י"ד) לא אכלתי באוני ירושלמי (שם) תני נאכל לאנינה ואינו נאכל לטומאה מה בין אנינה לטומאה אמר רב נחמן טומאה מצויה אנינה אינה מצויה גזרו על דבר המצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי דבדבר המצוי שייך לגזור שלא יזלזלו:

ויוצא ונפדה ונאכל חוץ לירושלים מה שאין כן בודאי כדתנן דמעשר שני ב] מדרבנן הוא כדאיתא בפרק הזהב (בבא מציעא דף נג:) דמחיצה לקלוט דרבנן ולא גזור בדמאי ואיכא דשרי אפילו בודאי בפ"ג דמעשר שני (משנה ו):

ומאבדין את מיעוטו בדרכים. בירושלמי (שם) פליגי אי מיירי במעשר שני אי בתרומת מעשר וזה לשון הירושלמי רבי בון בר חייא בעא קומי רבי לוי למה לי דמאי אפילו ודאי למה לי מיעוט אפילו רוב ולא כן תני אין מביאין תרומה מן הגורן לעיר ולא ממדבר ליישוב אלא אם כן היתה במקום שהיתה גדודתה מביאין ונוטל דמים מן השבט אמר לו ואינו מצוה להשיב אבידתו אמר רבי יוסי מצוה [להשיב אבידה] בדבר מועט ואינו מצוה בדבר מרובה ובודאי ואינו מצוה להשיב בדמאי דתנינ' ומאבדין את מיעוטו בדרכים ג] עד כדון בשאין בידו מעות [היו בידו מעות] ר' נחומי בר חייא בר אבא אמר אבא היו לו מעות בדיסקיא ולא היה מחללו אתיא דר' חייא בר אבא כר' זירא ודרב אחא כר' אמי דבי ר' ינאי אמרי פחות מהאוכל מותר לאבד בפרוס אבל בשלם עד כגרוגרת ר' יוחנן בשם רבי שמעון יהוצדק בשלם כגרוגרת בפרוס אפי' כמה מותר פי' רבי בון ורבי לוי ורבי יוסי סברי דמתני' דמאבדין בתרומה איירי ולכך פריך מהא דתניא דאפי' ודאי אין מביאין ואפי' מרובה במקום שהיה גדודתה כלומר במקום גדודי חיה ולסטים ומשני ר' לוי ואינו מצוה להשיב אבידה בודאי כדקתני דבמקום גדודי חיה מביאה ונוטל דמים

מן השבט אבל תרומת מעשר של דמאי אין חוששין עליהם אם תאבד ולכך מאבדין מיעוטו בדרכים ורבי יוסי נמי כרבי לוי אלא שבא לפרש יותר דאפילו ודאי אינו מצוה להביא בעיר כשהיה במקום גדודי חיה ד] בדבר מועט שאין לו כי אם הפסד מועט כשטורח להביאה אבל בדמאי אפי' בהפסד מועט כשיטרח אל יטרח ומאבדין ושמא היינו דקאמר מאבדין מיעוטו כלומר אע"פ שמועט ההפסד ואפי' יהא מיעוט ממש סתם מיעוט הפסדו מועט ור' נחומי בשם ר' חייא בר אבא מוקי מתני' דמאבדין במעשר שני ולכך לא קשיא מידי מאין מביאין תרומה והיינו דקאמר ר' חייא בר אבא כר' זירא דמוקי מתני' דהדמאי אין לו חומש במעשר שני של דמאי והוא הדין הך דמאבדין ודרב אחא כר' אמי טעות סופר יש כאן שאין רבי אחא נזכר בכל שמועה זו אלא גרסי' ודר' לוי כר' אמי דאמר לעיל אין המשנה הזו יוצאה מידי תרומת [מעשר] של דמאי. פחות מאוכל מותר כלומר פחות מחשיבות אוכל דהיינו פחות מכביצה מותר לאבד בפרוס כגון פרוסה הבאה מככר גדול אבל בשלם כגון חררה מועטת אפי' פחות מכביצה אסור לאבד עד שיפחות מכגרוגרת:

ונותנו לעם הארץ ואוכל כנגדו. כההוא דתנן במעשר שני פ"ג (משנה ג) מי שהיו לו מעות מעשר שני בירושלים וצריך לו ולחבירו פירות אומר לחבירו הרי המעות הללו מחוללים על פירותיך נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה והלה עושה צרכו במעותיו ולא יאמר כן לע"ה אלא בדמאי וכדאמרי בירושלמי שאין מוסרים ודאי לע"ה:

ומחללים אותו כסף על כסף. דאם יש לו כסף של מ"ש של דמאי והוא צריך לו יכול לחללו על כסף חולין שיש לו במקום אחר של ודאי אין מחללין כדתנן במסכת מ"ש בפ"ב (מ"ו) ומייתי לה בב"מ (דף נה:) סלע של מ"ש ושל חולין שנתערבו מביא בסלע מעות ואומר כ"מ שישנה סלע של מ"ש מחוללת על המעות ובורר את היפה שבהן ומחלל עליה מפני שאמרו מחללים כסף על נחשת מדוחק אבל כסף על כסף אפי' מדוחק אין מחללין דאינו בורר מתחלה היפה ויאמר כ"מ שהיא מחוללת על זו והא דמשמע בב"מ (ד' מה.) דמחללין סלעים על סלעים דהכסף כסף ריבה אפי' כסף שני כגון בסלעים דשני מלכים שיכול לחלל זה על זה אם השני חריף אבל של מלך אחד לא דלאו דרך חילול הוא ובדמאי שרי ובמסכת מ"ש פירשנו ענין אחר כסף על נחשת אפי' שלא מדוחק אבל של ודאי מדוחק אין שלא מדוחק לא:

ובלבד שיחזור ויפדה את הפירות. בכל הספרים גרס ובלבד משמע דלא התירו נחשת על הפירות אא"כ חוזר ופודה אותן רבנן סברי יעלו פירות ויאכלו בירושלים אם ירצה דהקלו בדמאי ולא הזקיקוהו לחזור ולחלל וכן פי' בקונטרס בפ' הזהב וקשה דמס' מ"ש

(פ"ג מ"י) משמע שזו היא קולא מה שחוזר ופודה את הפירות דבשל ודאי לא התירו אלא זקוק להעלותן כדתנן לא אם אמרת במעשר עצמו שכן נפדה טהור ברחוק מקום תאמר בלקוח שאינו נפדה טהור ברחוק מקום וכן מוכיח נמי בזבחים (דף מט:) גבי כלום מצינו טפל חמור מן העיקר ועוד תנן בפ"ק דמ"ש (מ"ה) הלוקח פירות שוגג יחזרו דמים למקומן מזיד יעלו ויאכלו במקום ואי אין מקדש ירקבו וכן תני נמי גבי בהמה אלמא העלאה עדיפא ועוד תנן התם בפ"ג (מ"ד) מעות בירושלים ופירות במדינה אומר הרי מעות הללו מחוללין על הפירות ובלבד שיעלו הפירות ויאכלו בירושלים אלמא דהכי עדיף ובהגוזל קמא (צז:) אמר דזבין בהמה ומסיק לה להתם ור"מ גופא בסוכה (דף מ:) דתניא אחד שביעית ואחד מ"ש מתחללים על בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים דברי ר"מ וחוץ לירושלים איירי כדמוכח התם וכדמוכח נמי בירושלמי בפ"ג (הל' ג) דמ"ש לכן נראה דלא גרסי' ובלבד וברוב ספרים ליתא בפרק הזהב אלא גרסי' ויפדה הפירות אם ירצה דלא הזקיקוהו להעלותן וחכ"א יעלו פירות ויאכלו בירושלים דזקוק להעלותן ומחמרי רבנן טפי מר"מ וכל עיקר קושיא דרב ששת בפרק הזהב אינו אלא מזה דר"מ מיקל טפי מחכמים כמו שפירשתי שם:

משנה ג

לקח תבואה לזורעה פטור ממעשר בדמאי בין זרעו כלה בין אין זרעו כלה כדקתני בתוספתא פ"א:

לבהמה. להאכיל לבהמה ובפ"ק דחולין (דף ז:) גבי עובדא דחמורו דר' פינחס א"ר יוחנן לא שנו אלא שלקחן מתחלה לבהמה אבל לקחן מתחלה לאדם ונמלך עליהן לבהמה חייב לעשר אפי' בדמאי:

קמהה לעבד עורות כדאמר בפרק המוציא יין (שבת דף עט:) גבי [ג' עורות] מצה חיפה ודיפתרא:

מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי. מכאן היה מתרץ רבינו תם מה שמקשין דבפרק קמא דחולין (דף ו:) גבי ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן משמע דאין מעשר נוהג בחוצה לארץ וכן במס' ע"ג בפרק רבי ישמעאל (עבודה זרה דף נח:) גבי ריש לקיש דאיקלע לבצרה וחזנהו דאכלי פירות דלא מעשרי ואסר להו ואמר ליה רבי יוחנן זיל הדר דבצר לאו היינו בצרה ובריש עד כמה (בכורות דף כז.) מפרש דתרומת מעשר נוהג בחוצה לארץ דקאמר רבה מבטלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו וכן בפרק בנות כותיס (דף לב.) גבי לסיכה בשמן של תרומה ואין לחלק בין מעשר דגן תירוש ויצהר דבארץ דאורייתא לשאר פירות דאפי' בארץ דרבנן דהא בפ"ק דביצה (דף יב:) גבי אושפיזכניה דרבה בר

חנן הוה ליה אסורייתא דחרדלא משמע קצת דמחייבי בתרומה ומעשר ובפרק כיצד מברכין (ברכות דף לו.) גבי המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אמרי' בהדיא הני מילי גבי מעשר צלף דבארץ גופיה דרבנן ותירץ ר"ת דעובדא דר"מ דחולין ועובדא דריש לקיש במס' ע"ג בדמאי הוה ובחוצה לארץ לא גזרו על הדמאי כדתנן הכא מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי והא דמשמע בחולין דבעי מוקף מדפריך עלה דלמא מעשר עליה ממקום אחר ומשני לא נחשדו חבירים לתרום שלא מן המוקף ובפ"ד דחלה (מ"ו) תנן דחלת דמאי ניטלת שלא מן המוקף לא קשיא מידי כדפרש' שם אבל לפי' ר"ת קשה דעל כרחך דמאי דמתני' לאו דוקא דהוא הדין מן הודאי כדפרשינן בריש פירקין דבין רבי יוחנן ובין ריש לקיש מודו בהך דדמאי לאו דוקא ואין לחלק בין מקומות הרחוקין מארץ ישראל כגון מכזיב ולהלן למקומות הקרובים דמחייבי אפי' בדמאי דהרי בית שאן דהיא גופא היתה מארץ ישראל בכיבוש ראשון ואפילו הכי פטור בכיבוש שני ומיהו במקומות הקרובים מצינו לחלק כדברי רבינו תם בין דמאי לודאי ומיהו קשה דלקמן בפרק שני אמרינן בירושלמי (הל' א) רבי התיר בית שאן והתיר קסרין והתיר בית גוברין והתיר כפר עמעם ומשמע דכל הנך מקומות דומיא דבית שאן שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל ומשמע לקמן בפ"ג דפטורין אף מן הודאי דאמרי' בירושלמי (הל' ג) אמר רשב"ג שלח לי רבי יוסי ברבי אתרוגא ואמר זה בא לידי מקסרי ולמדתי ממנו ג' דברים שהוא ודאי שפירות קיסרין ודאי שהוא טמא שמרביצין עליו מים כלומר והוי מוכשר שלא בא לידו אחר שאלו בא היה מעשר מזה על זה ופריך ויעשר ממנו עליו ומשני אין דרך בני אדם שמשלחין לחבריהן דברים חסרים ופריך ולאו מתני' היא ר' יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיעו משנה היא בפ"ג (מ"ג) שר' יוסי מתיר לשלוח לחבירו ובלבד שיודיעו שאינו מעושר ושמא היה ביד ר' יוסי אחר ומה שלא עישר לפי שהודיעו שעל כן היה אומר זה בא לידי מקיסרין ומשני אע"ג דפליג על רבנן לא עבד עובדא כוותיה ופריך ולא מפירות שמותרין בקיסרין הוא ומשני ולא ר' התיר קיסרין ורשב"ג קודם רבי הוה ש"מ דאפי' בקיסרין לא נהוג אע"פ שהיה מקום קרוב ויש לומר דלענין דשרי לשלוח לחבירו בהודעה קא פריך דאפי' רבנן לא אסרי אלא בארץ ולא בחוצה לארץ ועוד יש לומר דאתרוג דקיסרין משונה משל א"י ולא גזור בחוצה לארץ אלא מפירות הדומין לארץ ישראל כדתנן בפ"ב (מ"א) אלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום הדבילה והתמרים והחרובין האורז והכמון כלומר בכל מקום אפי' מכזיב ולהלן דבידוע שמא"י באו אותן של חו"ל כדמפרש בירושלמי (הל' א) חיוב המינים הללו על שאין כיוצא בהן בחו"ל הוצרכו חכמים למנותן ופריך והא דבילה בבצרה ומשני שחיקה היא והא תמרים

באלכסנדריא ומשני רקיקין אינון וקתני סיפא האורז שבחו"ל כל המשתמש ממנו פטור כלומר אפי' בארץ דמינכר מאותן של א"י ולא אתי לאיחלופי ואומר בירושלמי (שם) באורז של חילת ושל אנטוכיא מותר במקומן כלומר דדמי לשל א"י ולא שרי לא בארץ ולא בחו"ל דסברי מא"י הוא ובמקומם מותר דאנטוכיא מכזיב ולהלן וחשיב בירושלמי מינין האסורין בקיסרין ומינין האסורין בבית שאן ומינין האסורים בפנים מכל הני משמע דלא מיחייבי גדולין בחוצה לארץ אלא פירות הדומין לשל א"י ואפי' הדומין נמי לא מחייבי אלא עד כזיב ואין חילוק בין דמאי לודאי כדאמרי' בריש פירקין וניחא השתא דר' מאיר דירק דבית שאן לא דמי לשל ארץ ישראל דלא חשיב ליה בהדי מינין האסורים בבית שאן וההיא דריש לקיש במינין המותרין והא דמשמע במסכת ידים (פ"ד משנה ג) דמצרים ובבל חייבין במעשרות שמא קרובים לארץ ישראל יותר מכזיב אין למדין ממעשה ישן ועוד י"ל ההיא דר' מאיר וריש לקיש בשניקחו מן הכושי ולא גזרו בשל כושי אפי' בסוריא למאן דאמר לאו שמיה כיבוש כדאיתא בסוף פרק השולח (גיטין דף מז.) ויש מכאן סמך גדול למאי שאין מפרישים תרומות ומעשרות באלו הארצות דרחוקים יותר מכזיב ובירושלמי (הל' ג) תני דכזיב עצמה פטורה עוד אמרינן בירושלמי בסוף חלה (פ"ד הל"ד) רבותינו שבחוץ לארץ היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובין וביטלום והא דקאמרי התם לא חשו אלא לדגן תירוש ויצהר וכולה מילתא אאוכל ואח"כ מפריש קאי ובריש מעשרות כתבנוהו:

חלת ע"ה. שתיקן לו גבל חבר בטהרה ורוצה ליתנה לכהן חבר פטור מלעשר:

והמדומע. כגון סאה תרומה שנפלה לפחות מק' חולין של עם הארץ ינתן הכל לכהן או סאה שהעלה מתוך מאה:

ירושלמי (שם) אמר ר' יוחנן בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על הדברים הללו אמר ר' אושעיא אימת קדשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן [וחלת ע"ה] על דעתיה דר' אושעיא בחלת ע"ה היא מתני' אבל חבר שלקח עיסה מע"ה והפריש חלתה לא על דעתיה דר' יוחנן היא הדא היא הדא והמדומע על דעתיה דר' אושעיא בפירות ע"ה היא מתני' אבל חבר שלקח פירות מע"ה ונדמעו לא על דעתיה דר' יוחנן היא הדא היא הדא:

והלקוח בכסף מעשר. שלקח דמאי בכסף מעשר שני פטור מלעשר ובירושלמי (שם) מפרש בין שלקחו בכסף מעשר של דמאי בין שלקחו בכסף מעשר של ודאי:

ושירי מנחות. שהקומץ למזבח ושירים נאכלים לכהנים ולא חיישי' שמא הביא ע"ה דבר שאינו מתוקן:

שמן ערב. שיש עמו בשמים כגון פלייטון דאמרינן בפרק במה אשה (שבת דף סב:) וראשית שמנים ימשחו (עמוס ו':ו') זה פלייטון ומשום דנתערב עם בשמים ואינו בעין כל כך פטרי בית הלל ודבר תימה דלא דייקינן מהכא בפ"ק דחולין (דף ו:) דלא גזרו על תערובות דמאי ושמא שאני הכא דעיקרו למשיחה ולא לאכילה דחמיר:

ירושלמי (שם) תני אמר ר' יודא לא פטרו בית הלל אלא שמן של פלייטון בלבד אחרים אומרים בשם ר' נתן מחייבין היו בית הלל וורדיטן:

משנה ד

מערבים בו. עירובי תחומים וחצרות:

ומשתתפין בו. שיתופי מבואות ובפרק בכל מערבין (עירובין דף לא:) פריך דמאי הא לא חזי ליה ומשני מיגו דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי חזי ליה:

ומברכין עליו. ברכת המזון דטעונה כוס:

ומזמנין עליו. כדתנן בפ' שלשה שאכלו אכל דמאי מזמנין עליו ואע"פ שהוא עשיר ואכל בעבירה מצטרף וטעמא מפרש התם בגמ' כיון דאילו בעי מפקר נכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי ועוד י"ל דמברכין עליו מיירי בברכה שלפניה כגון ברכת המוציא ומזמנין עליו מיירי בברכה שלאחריה כגון ברכת המזון ולפטור אחרים כגון שנים או שלשה שאוכלין ואחד עני שאוכל דמאי מברך הוא על הדמאי בין בתחלה בין בסוף ומיפטרי אחריני ובכל דוכתא דתני מברכין ומזמנין בכי האי גוונא אמרי' כההיא בריש מי שמתו (ברכות דף יז:) ובפ' אלו מגלחין (כג) גבי מי שמתו מוטל לפניו אינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ולא כמו שפי' שם בקונטרס דמותר לאכול בלא ברכה דאם כן מאי אין מברכין עליו ועוד תני עלה בירושלמי בפרק אלו מגלחין (ה"ה) ובפ' מי שמתו (ה"א) ואם בירך אין עונין אחריו אמן אחרים שבירכו אין עונה אחריהם אמן לכך נראה דכולה מילתא איירי לפטור אחרים דאין מברך המוציא לפטור אחרים ולא אחרים פוטרין אותו וכן בברכת המזון דהיינו זימון ותדע דבכל דוכתי קתני לשון פטור דקתני פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות והכא קתני אינו מברך ואינו מזמן ולא קתני פטור מלברך. ומלזמן אלא משום דהכא איירי להוציא אחרים ידי חובתן לא שייך ביה לשון פטור והאי דקאמר בירושל' בריש מי שמתו (שם) תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבודו של מת התם לא איירי אלא בק"ש ותפלה ותפילין וכן בגמ' שלנו בריש מי שמתו (ברכות דף יח.) דקאמר הכא אפי'

חוץ לד' אמות נמי אסור בק"ש ותפלה ותפילין איירי ואפי' קאי אלברך ואלזמן ניחא דאסור לאפוקי ידי חובתן:

ומפרישין אותו ערום. מהכא דייקינן בפרק במה מדליקין (שבת כג.) דלא בעי ברכה דכי קאי ערום היכי מברך הא בעינן והיה מחניך קדוש:

בין השמשות. של ע"ש כדתנן בפרק במה מדליקין (שבת דף לד.) ספק חשיכה מעשרין את הדמאי ואין מעשרין את הודאי:

ואם הקדים מ"ש לראשון אין בכך כלום. שאין מעכב את הוידוי מה שאין כן בודאי דתנן בפ. בתרא דמ"ש (משנה יא) ככל מצותך אשר צויתני הא אם הקדים מ"ש לראשון אינו יכול להתודות:

שהגרדי סך שהסורק נותן בצמר מפרש בירושלמי (הל' ד) מה בין זה לזה זה על גופו בטל וזה על גב צמר בטל דשל צמר הוי כשמן לסוך בו את הכלים:

ירושלמי (שם) תני ר' חלפתא בן שמואל מחללין בכסף דמאי במרחץ שאין טעון ברכה הא ודאי טעון ברכה ר' מנא בעי קומי ר' יודן כיצד מברך אמר לו אם היו פירות על פדיון מעשר שני אם היו מעות על חילול מעשר שני:

תניא בתוספתא (פ"א) שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי שהסורק נותן בצמר פטור מן הדמאי לפיכך שמן שביעית נותנין אותו לגרדי ואין נותנין אותו לסורק פירוש גבי שביעית כתיב לאכלה ולא להפסד הלכך לסורק אסור לגרדי מותר דסיכה כשתיה כדאמרי' בפ' יום הכפורים (יומא דף עו):

פרק ב

משנה א

בכל מקום. אפי' מכזיב ולהלן אם לקחן מעם הארץ דבידוע שמארץ ישראל באו דמינכר [שאין פירות כאלו גדילים בחוצה לארץ]:

כל המשתמש ממנו פטור. אפי' בא"י דמינכר אורז של חוצה לארץ ולא אתי לאחלופי בשל ארץ ישראל ואדבילה ותמרים וחרובין וכמון לא מצי למיתני הכי דאע"פ שאמרנו דשל ארץ ישראל ניכרין משל חו"ל מכל מקום איכא נמי שבארץ ישראל דדמי לחוצה לארץ אלא הנהו דחשיבי שדרך לנושאם מתוך חשיבותן אין כיוצא בהן בחו"ל:

ירושלמי (הל' א) חיוב המינים הללו על שאין כיוצא בהן בח"ל הוצרכו חכמים למנותן והא דבילה בבצרה שחיקא היא והא תמרים באלכסנדריא רקיקין אינון והא חרוב בבראיה גידוד הוא והא אורז בחלתא אכתר הוא סימוק הוא והא כמון בקיפרוס עקום

הוא עוד ירושלמי (שם) תני האורז שבחלתא א] ושבאנטוכיא מותר במקומם ר"א ברבי יוסי התיר עד בורן ר' יונה בעי וכמידתה לכל רוח פירוש מותר במקומן לפי שאסרנו במתני' אורז של דמאי אפי' בחוץ לארץ דמינכר דמארץ ישראל הוא והתרנו אורז של חו"ל אפי' בארץ דמינכר דמחוצה לארץ הוא ולא אתי לאיחלופי משום הכי קאמר דאורז של חילת אנטוכיא לא שרי דמאי אלא במקומו ולא בארץ ולא בחו"ל משום דדמי לא"י וסברי דמארץ ישראל הוא:

משנה ב

שהיא לוקח. בירושלמי (הל' ב) דייק אי בלוקח על מנת לאכול התנן את שהוא אוכל ואי בלוקח על מנת למכור התנן את שהוא מוכר ומשני את שהוא לוקח על מנת למכור ואת שהוא מוכר פירות מנכסיו:

על עצמו אינו נאמן. דאוכל דבר שאינו מתוקן כשמתארח אצל ע"ה והיאך יהא נאמן על אחרים ור' יהודה סבר דאין מפסיד נאמנותו בכך:

ירושלמי (שם) תני אמר רבי יודן מימיהם של בעלי בתים לא נמנעו מלהיות מתארחין אצל חבריהן אע"פ שהיו פירותיהן מתוקנין בבתיהן אמר רבי [יונה חבירין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל ר' יוסי אומר] חבירין חשודין לאכול ולא חשודין להאכיל מתני' פליגא על רבי יוסי אמרו על עצמו אינו נאמן כיצד יהא נאמן על אחרים מיליהון דרבנן מסייע ליה לר' יוסי דאמר ר' חנינא ר' יסא בשם ר' יוחנן לא אמר רבי יודא אלא בסוף אבל בתחילה אפילו ר' יהודה מודה אין תימר חבירין אין חשודין לא לאכול ולא להאכיל מה בין בתחלה מה בין בסוף פי' ר' יודן הוא ר' יהודה דמתניתין בעלי בתים הם שקבלו עליהן להיות נאמנין ואע"פ שמתארחין אצל חביריהן עמי הארץ אין נמ נעין מלתקן פירותיהן שבבתיהם אלמא אין מפסידין נאמנותן בכך חבירין מלשון חבירו ולא לשון תלמיד חכם אלא בני אדם דגייסי גבי הדדי קרי להו חבירים ר' יונה בא לפרש דמתארח אצל עם הארץ לא נחשד לאכול בביתו דבר שאינו מתוקן ולא להאכיל לאחרים ור' יוסי סבר דכל זמן שהוא בבית החשוד נחשד לאכול אבל לא להאכיל מפירות ביתו וקאמר דמתני' ופליגא דמשמע דבשאין נאמן על עצמו אין נאמן על אחרים [ולא] משמע דלפלוג ר' יהודה בהך סברא אלא דקסבר דאף על עצמו לא נחשד והדר קאמר דמיליהון דרבנן מסייע לר' יוסי דאמרי דלא א"ר יהודה שלא נחשד אלא בסוף כלומר כשחוזר לביתו דלא נחשד על פירות ביתו אבל בתחלה כשהלך ונתארח נחשד כל זמן שהוא שם ומפרש בירושל' (הל' ב) דקבלה לא הויא אלא ברבים כלומר בפני שלשה כדאי' בסוף עד כמה (בכורות דף ל:):

משנה ג

להיות חבר לענין טהרות [לאכול חוליו בטהרה] דהיינו [פרוש] ואפי' חבר ואפי' ת"ח צריך לקבל חוץ מזקן יושב בישיבה כדאי' בירושל' (הל' ג) ובסוף עד כמה (בכורות דף ל:):

לח ויבש. דאין מאכילין לע"ה טהרות כדתניא בתוספתא (פ"ב) ע"ה שאמר לחבר תן לי ככר [זה] ואוכלנו יין זה ואשתנו לא יתן שאין מוסרין טהרות לע"ה:

ואינו לוקח ממנו לח. [כיון דהוכשר חיישי' שמא נטמא] אבל יבש שלא הוכשר לוקח הימנו ותני בירושל' (שם) נאמן ע"ה לומר הפירות הללו לא הוכשרו אבל אינו נאמן לומר הוכשרו אבל לא נטמאו:

ואינו מתארח אצל ע"ה. שלא ילך ויטמא גופו ויבא ויטמא טהרו':

ולא מארחו אצלו בכסותו. ממגע עצמו יכול להזהר טפי ממגע כסותו ועוד משום דכסותו מטמא אף בהיסט דחשיב מדרס ועוד דהכא באוכל חולין בטהרה ולא בכהן האוכל על טהרות תרומה ואפשר דלא גזרו על מגע עם הארץ לחולין אלא לתרומה כמו שחלקנו גבי אשתו במסכת טהרות בפ"ז (משנה ו) ובגדי עם הארץ חמורין מעם הארץ עצמו משום דחיישי' שמא ישבה עליהן אשתו נדה דבגדי עם הארץ מדרס לפרושין כדתנן בפ' אין דורשין (חגיגה דף יח:) ותניא נמי בתוספתא (פ"ב) בן חבר שהיה הולך אצל אבי אמו עם הארץ אין אביו חושש שמא יאכילנו טהרות אם ידוע שיאכילנו טהרות אסור ובגדיו טמאין מדרס:

בהמה דקה. אסורין לגדל כדתנן במרובה (דף עט.):

ולא יהא פרוץ בנדרים ובשחוק כדתנן במסכת אבות (פ"ג מי"ג) שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה:

משמש בבהמ"ד. תלמידי חכמים:

לא באו אלו לכלל. דאין עניינם כלום לטהרות:

משנה ד

לא חייבו אותם בנחתום חבר שלקח תבואה מעם הארץ שהוא דמאי ודוקא במוכר לחבר אבל במוכר לעם הארץ חייב להפריש [מ"ש]:

כדי תרומת מעשר. דהיינו אחד ממאה ואע"פ שאין להפריש תחלה מעשר ראשון יכול לתקן כדתנן לקמן בפ"ה (משנה א) גבי לוקח מן הנחתום ובלוקח מן הנחתום החמירו יותר דמפריש נמי מעשר שני כדתנן התם ובפ"ק דיומא (ט.) פריך בשלמא תרומה גדולה לא דתניא לפי ששלח בכל גבול ארץ ישראל וראה שלא היו מפרישין אלא תרומה

גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר עני נמי לא המוציא מחברו עליו הראיה אלא מעשר שני ניפרוש וניסקיה וניכליה בירושלים אמר עולא מתוך שפרהדרין הללו חובטין אותו במקלות כל י"ב חדש ואומרים להן מכרו בזול לא אטרחינהו רבנן ומיהו זימנין דמיחייב במעשר שני דתני עלה בתוספתא (פ"ג) בד"א במוכר על פתח ביתו אבל במוכר בפלטר או בחנות הסמוכה לחנותו חייב בשני:

ירושלמי (ה"ד) תמן תנינן הלוקח מנחתום כיצד מעשר הכא את אמרת הלוקח מפריש והכא את אמרת נחתום מפריש ר' יונה אומר איתפלגון ר' יוחנן ור' אליעזר חד אמר כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה וחד אמר כאן במדה דקה כאן במדה גסה פי' הלוקח מנחתום היא לקמן בפ"ה. ודבר תימה מאי קשיא ליה דמתני' בנחתום חבר והתם בחבר שלוקח מנחתום עם הארץ וצריך לומר דמשמע לי' דנחתום דהתם כנחתום דהכא הכל בחבר ומסיק דר' יוחנן תירץ כאן בעושה בטהרה נחתום מפריש הואיל וראויה לכהן לאכילה אבל עושה בטומאה כגון שלקח מעם הארץ פירות שהוכשרו דנטמאו לא הטריחו למוכר להפריש כיון דלא חזיא אלא להסיק תחת תבשילו ולוקח שיאכל הוא יפריש ור' אליעזר תירץ במדה דקה וטעמא דמפריש כשמוכר במדה דקה מפרש התם אמתני' דהחנוני מפני תינוקות שלא יאכלו טבל רבי לא בשם ר' יוחנן מדה דקה הואיל והמוכר משתכר הוא מפריש מדה גסה [הלוקח משתכר] לוקח מפריש ופריך התם וקשיא על דר' יוחנן אם בעשה בטהרה יפריש על הכל כלומר אפי' מעשר שני ומשני בדין היה שלא יפריש כלום שאין מוסרים ודאי לעם הארץ דאפי' ודאי לא היה ראוי לאסור למכור אלא לעם הארץ ואנו במוכר לחבר עסקינן וטריח' במילת' טובא במעשר שני לפי שזקוק לאוכלו בירושלים הלכך לא אטרחוהו רבנן בדמאי לנחתומין העשוי למכור לחבר אלא חבר הלוקח מהן יפרישנו וזה כטעמא דפרישית בפ"ק דיומא ואין לפרש דה"ק שאין מוסרין ודאי לעם הארץ אלא דמאי מוסרין דהא אין מוסרין דמאי לעם הארץ והדר פריך וקשיא על דר"א אם במדה דקה יפריש על הכל כלו' אף במדה גסה ולא משני כלום לפי שכבר תירץ לר' יוחנן והוא הדין לר' אלעזר:

אין רשאין למכור דמאי. עד שיהא מתוקן לפי שהחנונים מוכרין במדה דקה וטעמא במדה דקה כדפרישית או מפני תינוקות או מפני שמשתכר:

במדה גסה. לקמן מפרש איזהו מדה גסה:

הסיטונות. דרכן לקנות פירות מרובין ומוכרים לחנונים:

משנה ה

טפלה דקה לגסה. ופטור כיון דמכר בגסה ולא מחייבינן ליה משום דאורחיה בדקה:

ובלה דינר. שוה דינר:
אכסרה. לא במדה ולא במשקל ויש מפרשים שאין לו במכירתו לא הפסד ולא ריוח:
תניא בתוספתא את שדרכו למוד בגסה ומודדו בין דקה בין גסה טפלה דקה לגסה את שדרכו למוד בדקה ומודדו בין גסה בין דקה טפלה גסה לדקה אלו דברים הנמכרין בגסה מיני תבואה וקטנית דרכן לימדד בדקה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים דברים שדרכן לימדד בדקה ומודדו בגסה משפיעות ומוכרן דמאי אם מודדו בדקה הרי זה חייב ר' נחמיה אומר הנמכר בדקה הרי היא כדקה ובגסה הרי היא כגסה רבי ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה אומר הנמכר בדקה הרי זה חייב אפילו לא מכר אלא סאה ורובע צריך לעשר את הרובע רשב"ג אומר בשם ר' יוסי סלי תאנים וסלי ענבים וקופות של ירק לימון מדה גסה מלימון ולמטה מדה דקה ובלח הין מדה גסה מהין ולמטה מדה דקה וכן היה רשב"ג אומר משום ר' יוסי קליפה של שום הרי זה מדה גסה ור' מאיר דהך ברייתא פליג אדר' מאיר דמתני' ותרי תנאי נינהו:
ירושלמי (הל' ה) על דעתיה דהדין תנא נתנו שיעור ליבש ולא נתנו שיעור ללח נתנו דמים ללח ולא נתנו דמים ליבש תני ר' חייא הין מדה גסה מהין ולמטה מדה דקה לימון מדה דקה מהימנו ולמעלה מדה גסה על דעתיה דר' חייא נתנו שיעור ללח ולא נתנו שיעור ליבש נתנו דמים ליבש ולא נתנו דמים ללח פירוש לימון שם מטבע הוא וממנו ולמעלה הוי דמים של מדה גסה ביבש ויתכן דהוא ג"כ לימון דתוספתא זה וזה שם מטבע:

פרק ג

משנה א

את העניים דמאי. איכא דמוקי לה בירושל' (הלכה א') עניים ואכסניא חברים אלא שצריך להודיען שהוא דמאי ומי שירצה לעשר יעשר ודוקא באכסניא עוברת אבל אם לנו שם בלילה חייבין לעשר ואיכא דמוקי לה בעניים עמי הארץ ובאכסניא נכרי:
ירושלמי (הלכה א') א"ר יונה מתני' בעניים חברים ובאכסניא כר' יהושע תני מעשה ברבי יהושע שהיה מהלך אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל והיו בני אותן עיירות מביאים להם פירות אמר להם ר' יהושע אם לנו כאן חייבין אנו לעשר ואם לאו אין אנו חייבין לעשר ר' יוסי אומר בעניי עם הארץ היא מתני' אם אתה אומר בעניי חברין נמצאת נועל דלת בפני עניי עם הארץ מה מקיים ר' יוסי באכסניא כהדא דתני הגרים עמכם (ויקרא כ"ה:מ"ה) לרבות אכסניא ר' אליעזר אומר זה אכסניא נכרי תני צריך להודיעו

על דעתיה דר' יונה דאמר בעניי חברין היא מתני' ניחא על דעתיה דר' יוסי דאמר בעניי ע"ה היא מתני' אפי' מודיעו מה מועיל פי' בעניי חברין ולא בעניי עם הארץ מדקאמר ר' יוסי נמצאת נועל דלת בפני עניי עם הארץ ור' יוסי סבר אף בעניי עם הארץ ודבר תימה לר' יונה מאי שנא עניי עם הארץ הא חברים נמי אי לא בעו לא מעשרין כדמוכח בעובדא דר' יהושע ותני נמי מתני' אם רוצה לתקן יתקן [וא"ל] אאם לנו קאי גבי אכסניא מחלק בין לנו ללא לנו אבל בעניים אין חילוק כדמוכח בפ' כל שעה (פסחים דף לה:) גבי מצה דיוצאים בדמאי דהיינו ליל ההראשון של פסח ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לא.) דמערבין בדמאי ותימה דבעירובין משמע דאכסניא פטורה אף היכא דלנו דקתני בפ' קמא דעירובין (דף יז.) תנן ד' דברים פטרו במחנה וקתני מן הדמאי ואפי' לנו שם משמע התם דפטורה בשבת איירי ופטורין מלערב:

פועליו דמאי. עניים היו:

ואת שאינו מעושר למעשר. ואין לתמוה וכי בשביל שמעשר יפסיד דנותן לו יותר מכדי מעשרותיו:

נמצאו כל האדם אוכלין מתוקנים. ב"ש לטעמייהו דסוף פ"ק דעירובין (שם) אמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי:

משנה ב

עלי ירק. שמפשח העלין מן הקלחין להקל ממשאו שלא יכבד עליו:

ולא ישליך עד שיעשר. במשליך מירק הנאגד דתנן (מעשרות פ"א מ"ה) ירק הנאגד משיאגד דאי עד שלא נאגד ולא נתחייב במעשר אמאי יעשר והא הפקר פטור ממעשר ומה שהוא משליך הוא מפקיר: שם בירוש' (הל' ב) מפרש טעמא דהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה כלו' זה שהשליך והפקיר לא דמי למודד בגסה דאמרינן בפרקין דלעיל שפטור מלעשר והזוכה דהיינו אותו שימצאם מלקט מעט מעט דהיינו דקה שאינו מעשר:

אלא מנין. מפרש בירושלמי שאינו מחוסר לבעלים אלא מנין והאי מעושר מלשון מתוסר כלו' כבר קנה במשיכה או בהגבהה ואינו מחוסר אלא מנין שהיה להם מנין קצוב כמה חלקים נותן במעה או בדינר אי נמי שהתנו ביניהם כמה חלקים יתן ואי אפשר להחזיר עד שיעשר כדתנן בפרקין דלעיל (מ"ב) מעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר והכי איתא בהדיא בירושל' (שם) חזקיה אמר אינו מחוסר לבעלים אלא מנין כיצד הוא עושה מן העליון נוטל ומתקן ואינו אסור משום גזל וכהדא ר' שמעון בר כהנא הוה מיסמך לר' אליעזר עברון על כרם חד אמר ליה אייתי לי קיסם מחציד שיניי חזר ואמר לא תיתי

לי דאין אייתי כל בר נש מעבד כן אזל ליה סייגא דעבדא מן העליון פי' ירושלמי הוא דלעלין קרי עליון ולא חשיבי כולי האי כדקתני מתני' הרוצה לחזום עלי ירק לכן אין בהם משום גזל כדמייתי בעובדא דר' אליעזר ששאל להביא קיסם מן הגדר לחצות בו שיניו דאין דבר להקפיד עליו אלא שחזר בו לפי שיבואו בני אדם לעשות כן היה מפסיד אותו האיש סייג שעשה סביב לכרם ועלין נמי אין דרך להקפיד ועוד שדבר מועט הוא דאין להפריש אלא אחד מק' בשנה של מעשר עני והדר קאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן כיון שמשך קנה לא היה חסר אלא ממני ליה כיצד הוא עושה נותן לו דמי אחת מהן ומתקן ולא נמצא עושה תקלה לבאין אחריו פירוש שיסברו הכל דמאי ויפרישו ממה שתקן זה שהוא פטור על השאר שהוא חייב. ומשני עושה אותן צבור לפניו ויקבעם לתוך פירותיו:

היה עומד ולוקח. כלומר לא משך והכי מפרש בירושלמי כיני מתני' היה עומד ובורר כההיא דתניא בפרק המוכר את הספינה (בבא בתרא דף פח.) הלוקח ירק בשוק בירר והניח בירר והניח אפי' כל היום כולו אינו חייב לעשר:

משנה ג

לא יצניע עד שיעשר. דאסור להוציא דבר שאינו מתוקן:

שלא יאבדו. ולא נתכוון לזכות בהן ובירושלמי (הלכה ג) פריך מהא דאמרינן בפרק המניח (בבא קמא כט:) גבי הופך את הגלל למעלה משלשה חייב בנזקים אע"ג דלא נתכוון לזכות והכא פטור מלעשר ומשני אמר ר' בון תמן כתב בעל הבור ישלם והכא כתיב עשר תעשר משלך אתה מעשר ולא משל אחר:

כל דבר שאין אדם רשאי למוכרו דמאי. כגון מדה דקה כדקתני בפרקין דלעיל (משנה ד) לא ישלח לחברו דמאי כמו כן במדה דקה אלא מדה גסה שאדם רשאי למוכרו דמאי שולח לחברו דמאי רבי יוסי מתיר בודאי בין דקה בין גסה ובלבד שיודיעו אסור בדמאי בדקה כדמפרש בירושלמי ושיעור דקה מפורש בפרקין דלעיל:

משנה ד

בחזקתן. דבנכרי ועם הארץ לא חיישינן לאיחלופי כדאמרינן בפרק הניזקין (גיטין דף סא:):

לטוחן הנכרי דמאי. דנכרי חשוד להחליף:

אצל הנכרי כפירותיו. בירושלמי (הלכה ד) פריך רישא לסיפא הכא אתמר לטוחן הנכרי דמאי והכא אתמר אצל הנכרי כפירותיו כאן קופה בקופות כאן פירות בפירות פלוגתא דר' שמעון ורבנן קופה בקופות כדמוכח בירושלמי (שם) דאמר רבי אחא בר' חייא בשם

ר' יוסי בר' חנינא לא אמר רבי שמעון אלא עד כדי קופתו הפקיד אצלו שתים אחת דמאי ואחת ודאי כלומר ואחת ודאי פטורה דכיון שאין לנכרי אלא קופה אחת לא חיישי' שמא החליף אלא אחת ולא חיישי שמא הביא ממקום אחר והא דקאמר לא אמר רבי שמעון הוא הדין דהוה מצי למימר לא אמרו חכמים:

רבי שמעון אומר דמאי. ואף על גב דשמעינן ליה לר' שמעון במנחות בפ' ר' ישמעאל (מנחות דף סו:) דמירוח הנכרי פוטר מ"מ חייב מדרבנן גזרה משום בעלי כיסין כדמסיקהתם ומיהו קשה לרב פפא ולרבינא דפרכי התם לרבא מברייתות דסברי דגלגול הנכרי פוטר מירוח הנכרי אינו פוטר אלמא לית להו שיתחייב מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין א"כ תקשי להו דרבי שמעון אדרבי שמעון דאמר התם מירוח הנכרי פוטר והכא גבי מפקיד קאמר דמאי משמע דאי ודאי חלפינהו חייבין ויש לומר דמודו רב פפא ורבינא דחייב מדרבנן אלא סלקא דעתייהו דהנהו ברייתות איירי בדאורייתא מדפטרי גבי חלה דלא הוו ידעי הנהו טעמא דמסקי' התם מאי שנא תלה ממעשר ואם תאמר הא אמרי' בסוף פ"ק דבכורות (י"א.) הלוקח טבלים ממורחין מן הנכרי מעשרן והן שלו ופריך דמרחינהו מאן אי מרחינהו נכרי דיגונך ולא דיגון נכרי מאי קושיא האמרן דחייב מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין ואפי' בתבואה דתחלתה של נכרי גזור כדמוכח במנחות (דף סז:) דמייתי עלה ההיא דגר וכי תאמר אי מדרבנן לא הוה אמר והן שלו משום בעלי כיסין א"כ הא דמייתו התם מתני' דהכא ומסיק עלה ר' אליעזר להפריש כולי עלמא לא פליגי דמפריש כי פליגי ליתנן לכהן תנא קמא סבר ודאי חלפינהו ובעי יהבינן לכהן ור' שמעון סבר דמאי ופריך מההיא דמעשרן והן שלו מאי קושיא ההיא מדאורייתא וההיא דר' אליעזר דרבנן וי"ל דודאי מעיקרא סלקא דעתין דלית ליה גזירה משום בעלי כיסין מעשרן והן שלו ואפשר דלמאי דמסיק קאתינא מכח גברא דלא מצית לאישתעויי דינא בהדיה אפילו מכר טבלו לנכרי ובא ישראל ולקח ממנו מעשרן והן שלו:

משנה ה

הפונדקית. שומרת את הפונדק ומתארחים אצלה:

מעשר את שהוא נותן לה. דאין חבר מוציא מידו דבר שאינם מתוקן:

ואת שהוא נוטל ממנה. כדקתני דחשודה לחלוף [והא דתני לעיל דע"ה לא חשיד לאחלופי] הא משנינן בפ"ק דחולין (דף ו:) דפונדקית מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא לפי' שם בקונטרס שמורה הוראת היתר לטובה אני מתכוונת כדי שיאכל בר בי רב חמימא ולשון מוריא לא משמע כן דמשמע שמורה לעצמה הוראת היתר לעכב משלו כמו מוריא ואמרה תורא מדישיה אכיל (שם) ועוד מאי קאמר רבי יוסי

אין אנו אחראין לרמאין הא לטובה מתכוונת ואין כאן רמאות לכך יש לפרש דבתמיהא קאמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא איכול קרירא והלא טרחתי בשבילו אבל גבי נותן לשכינתו עיסה לאפות וקדרה לבשל דהתם אע"פ שטורחת בשבילו דרך שכנים שטורחין זה בשביל זה ומיהו פי' הקונטרס עיקר כמו שאפרש:

אין אנו אחראין לרמאין. לא דמי לעלי ירק דלעיל דהנוטלן אינו נוטלן בגזל דאפקורי מפקר להו ובירושל' (הלכה ה) אמרי' דר' יוסי ורשב"ג אמרו דבר אחד כמה דרבי יוסי אמר אין אנו אחראין לרמאין כך רשב"ג אמר אין אנו אחראין לרמאין בפרק מרובה (בבא קמא דף סט:) מייתי מתני' דמעשר שני פ"ה (משנה א) גבי כרם רבעי ומציינין אותו בקזוזות אדמה אמר רשב"ג בד"א דמיירי מתני' בשביעית אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות:

משנה ו

המתקלקל. אם תבשיל אם פת שנתקלקל:

א"ר יהודה. בירושלמי (הלכה ו) אמר ר"י אף קדמייתא אדעתא דר' יהודה וה"ק דברי ר' יהודה שר' יהודה אומר רוצה היא בתקנת בתה ומפרש בירושלמי (שם) דר' יהודה אומר נותן לחמותו כנותן לפונדקית כלומר דמוריא ואמרה ורבנן אמרו נותן לחמותו כנותן לשכינתו דאינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשר בפ"ק דחולין (דף ו:) ומכאן משמע כפי' הקונטרס דחולין דמוריא ואמרה לטובה אני מתכוונת מדמדמי לה חמותו דמחלפא במקלקל ובהכי פליגי ר' יוסי ורבנן דר' יוסי סבר מתכוונת לגזול ורבנן סברי מתכוונת לטובה:

בנותן לחמותו בשביעית. כלו' בשביעית שאינה חשודה להאכיל את בתה שביעית כדאמר בכרק הניזקין (דף נד:) ובפרק עד כמה (בכורות דף ל.) דבאתריה דר' יהודא חמירא להו שביעית:

פרק ד

משנה א

חבריה בשם ר' (חנינא) [יוחנן] מפני כבוד שבת התירו אם מפני כבוד שבת למה לי שואלו על ידי (עילי) עילה רב ביבי בשם ר' חנינא אימת שבת עליו והוא אומר אמת ואם אימת שבת עליו בדא תנינן חשכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר מפני אחר שאין שבת עליו באימה תני שואלו בחול לא יאכל בשבת מאן דאמר אימת שבת עליו ניחא מאן דאמר מפני כבוד שבת אפילו בחול שואלו ואוכל בשבת פי' אימת שבת עליו משום

דאמרי' בסוף המביא כדי יין (ביצה דף לד:) דשבת קובעת למעשר: ומיבעי בירושלמי בשנים שלקחו ממנו שתי כלכלות כאחת ושאלו על אחת מהו שיאכל שנייה דשמא זה עישר וזה לא עישר:

תרומת מעשר. שדמאי אין צריך להפריש תרומה גדולה דלא נחשדו עליה כדאמרי' בפרק בתרא דסוטה (דף מח.) שלא היו מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד להכי נקט תרומת מעשר של דמאי דנחשדו עליה דסברי אינה במיתה כל זמן שלא הופרש מעשר ראשון והוא אחד מק' וכשחזרה למקומה פחות מק' חזרה ומדמעת והא דנקט במקומה סתמא כר' אליעזר דתניא בירושלמי (הלכה א) תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת שלא במקומה אינה מדמעת [דברי ר"א וחכמים אומרים בין במקומה בין שלא במקומה מדמעת] והך פלוגתא דוקא בדמאי ולא בודאי:

שואלו ואוכלו על פיו. בירושלמי (הלכה א) תני בר קפרא אימת הדימוע עליו והוא אומר אמת כלו' משקרא עליה שם תרומה ירא לשקר ובתוספתא (פ"ה) קתני כשם שאימת שבת על עם הארץ כך אימת דימוע על עם הארץ ומפרש בירושלמי (שם) כיצד שואלו דברישא מצי אמר ליה לית אנא חשד לך אלא בגין דזבנית מינך חיטי וחמית אוכלוסא עלך ואמרית דילמא אנשיית מתקנן ברם הכא דחשידתן ותקינתן ואע"ג דקיימא לן החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו הכא דאימת דימוע עליו נאמן:

משנה ב

המדיר את חבירו שיאכל אצלו. דאמר ליה קונם שאי אתה נהנה אם אין אתה סועד אצלי:

שבת הראשונה. מפרש בירושלמי (הל' ב) ר' ינאי ברבי ישמעאל בשם ר' יוחנן בשבת של פרוטגמא התירו משום איבה לסעודות בחור שנשא בתולה קורין בלשון יון פרוטגמא בויקרא רבה פרוטגמא של צדיקים לעתיד לבא:

משנה ג

למעשר עני. בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יז.) בעי רב יוסף למימר דמר סבר טביל ומר סביר לא טביל אמר ליה אביי אי הכי אדמיפלגי בספיקו ליפלגו בודאי אלא דכולי עלמא טביל והכא בהא קא מיפלגי מר סבר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני דכיון דממונא דידי' הוא אפרושי מפריש ומר סבר נחשדו כיון דטריחא ליה מילתא לא מפריש ובירושלמי (הל' ג) מפרש רב הונא ר' אבא בשם רב האוכל פירותיו טבולי למעשר עני חייב מיתה מאי טעמא דר"א מכיון שיודע שבעון מיתה הוא מפריש מאי טעמא דרבנן בלא כך קורא עליו שם ואינו צריך להפריש כלומר בלא כך שיפשוט לך שמפריש הא

סגי בקריאת שם הלכך אין לחוש אם נחמיר עליו לקרות בספק (מעט) [שם מ"ע] והיינו כההיא שיטה דמכות דר' אליעזר סבר על מעשר ראשון ומע"ש נחשדו דלא מפרשי להו הראשון משום תרומת מעשר דאית ביה והשני משום דבעי אסוקי לירושלים אבל מעשר עני מפריש ורבנן סברי אפי' הכי חשודין הן הלכך הלוקח קורא עליו שם ואינו צריך להפריש וליתן לעני:

משנה ד

לתרומת מעשר של דמאי. לא מצי למינקט של ודאי דבישראל מיירי והוא חייב ליתן מעשר ראשון ללוי והלוי יתן תרומת מעשר למי שירצה אבל בדמאי מעשרותיו שלו דהמוציא מחבירו עליו הראיה אבל תרומת מעשר מפריש ונותן לכהן כדתנן בסוטה בשילהי עגלה ערופה (סוטה דף מח.) אבל גבי מעשר עני נקט הוודאי דאילו של דמאי שלו ואם תאמר וליתני תרומה גדולה של ודאי ויש לומר דמעשר עני כשקרא שם מערב שבת יכולים לאכול הוא והעני בבת אחת בלא הפרשה אלא שיקבע מערב שבת צפונן ודרומן אבל תרומה שמדמעת את החולין צריך להפריש ובשבת אסור להפריש אע"פ שקרא שם מערב שבת כדמוכח לקמן בפרק ז' (משנה א ה) דתנן המזמין חברו לאכול אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר וגבי היו לו תאנים של טבל קתני שאני עתיד להפריש ולא קתני למחר משום דכיון דודאי הוא אסור להפרישו בשבת אע"פ שקרא שם ומיהו אין מזה ראיה דהכי נמי בסיפא דקתני היו דמאי ולא קא תני למחר והא דקתני למחר גבי מזמן משום דאין מפריש שם אלא מה שאוכל והוא הדין נמי במי שיש לו תאנים של טבל שיכול להפריש מה שאכל בשבת אלא לפי שירצה לתקן אף המותר הכל בבת אחת לא קתני למחר דלצורך חול אסור להפריש ובהדיא אמרי' לקמן בירושלמי פרק ז' (הל' א) רבי ינאי הוה ליה תאני ודאי שאל לר' ירמיה רבה מהו מתקנא בשבת אמר ליה למען תלמד ליראה את ה' כל הימים אפי' בשבת פי' תאני ודאי תאנים שהיה לו ודאי טבל שהתנה עליו מערב שבת מה שאני עתיד להפריש יהא מעשר אלמא בהדיא דשרי והא דלא נקט הכא תרומה גדולה של ודאי יש לפרש משום דלאו אורחיה דמילתא לשהות תרומה ורגילין להפרישה לאלתר אפי' קודם שהביאה לבית כדאמרי' בירושלמי בפ"ג דמעשרות (הל' א) אי אפשר לגורן שתיעקר אא"כ נתרמה תרומה גדולה וגם לפי שאין צריך לטרוח במדידה ואדרבה מצוה באומד וקצת תימה בעובדא דר' ינאי בהאשה רבה (דף צג.) דר' ינאי גופיה עישר מפירי דביתי' שלא מן המוקף יקרא שם ויפריש בשבת מן המוקף כדעבד בירושלמי ושמא ההוא הוה ברישא ולא ידע אכתי אי שרי אי נמי הוה צריך

לכולה כנתא דפירי ועוד דאין מתנה אודאי על מה שביד חברו כמו שמפרש בירושלמי בריש פרק ז':

לא יטלם. לאו דוקא אלא כלומר לא יטלם כדי ליתנן לכהן ולעני שבחצר ושבמבוי סתמא כב"ש דביצה בפ"ק (דף יב:) דאין מוליכין חלה ומתנות לכהן כדמפרש בירושלמי (הלכה ב) אבל בלימודין לאכול שרי ומיהו לאחרים ולר' יהודה דאמרי התם דמודו ב"ה בתרומה שאין מוליכין משום דאינו זכאי בהרמתה אתיא אפילו כב"ה:

ירושלמי (הל' ג) כיני מתני' לא יתנם בשבת דתנן ב"ש אומרים אין מוליכין חלה ומתנות לכהן בי"ט בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום וב"ה מתירין הדא ילפא מההיא וההיא ילפא מהדא [הדא ילפא מההיא] היא י"ט היא שבת וההיא ילפא מהדא בלימודין אבל בשאינן לימודין לא סלק בר נש מיכול פיסתיה בביתיה דחבריה פי' פיסתיה מלשון (תהילים ע"ב:ט"ז) יהי פסת בר בארץ ומהאי טעמא נמי במתני' בעי שיודיעם דאפילו למודין לאכול אצלו לא סליק על דעתיה לאכול אצל חברו בשבת אא"כ הודיעו מערב שבת ועוד דפעמים אינו טהור ואסור בתרומה ועני נמי אין צריך לטמאות טהרותיו של חברו:

משנה ה

דאפי' ימצא שאינו נאמן מצי לאשתמוטי בעיני היה נאמן אבל כשאמר לו מאיש פלוני אינו רשאי ליקח מאחר ובהא נמי פליג ר' יוסי:

ירושלמי (הל' ד) תניא ר' יוסי אומר אפילו אומר מפלו' אינו נאמן עד שיאמר לו קח ואני נותן מעות מאי טעמא דר' יוסי אני אומר אחד קרוב מצא ולקח ממנו דתנן (גיטין דף סו.) התקבל [לי] גטי במקום פלוני אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום ר' אליעזר אוסר מיד מאי טעמא דר' אליעזר אני אומר אחר הדלת מצאו אתיא דר' אליעזר כר' יוסי ודר' יוסי כרבי אליעזר דר' יוסי רובא [מן] דר' אליעזר ולא מודה ר' אליעזר שאם אמרה לו אל תקבלהו לי אלא במקום פלוני שהיא אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום וכה אפילו אמר מפלוני אינו נאמן עד שיאמר קח מפלוני ואני נותן מעות פי' דרבי יוסי רובא כלומר עדיפא מדר' אליעזר דבההיא דר' יוסי הוה שרי ר' אליעזר דטעמא דר' אליעזר משום דמראה מקום היא לו כדאיתא בפ' התקבל (גיטין דף סה.) ובפ' האיש מקדש (קידושין דף מט.) ובפ' גט פשוט (בבא בתרא דף קסה.) והכא כשאמר לו מאיש פלוני כאילו אמר לו אל תקנה מאחר דמי משום דנאמן על המעשרות קאמר ליה ואפילו הכי חייש ר' יוסי:

משנה ו

הרי זה נאמן. בירושלמי (הל' ה) פריך ועד אחד נאמן בתמיה דאף על גב דבעלמא עד אחד (ראוי) נאמן לא היה ראוי כאן להאמינו כיון דהוא עצמו חשוד א"ר יוחנן קל הקילו באכסנאי מפני חיי נפש ולהכי נקט נאמן שאין מכיר אדם אבל המכיר לא התירו כדקתני בתוספתא (פ"ה):

מוכר ישן. כההיא דחמרין (בההיא) דבסמוך דמייתי בפ' אע"פ (כתובות דף נו:) פירש שם בקונטרס האי דנקט שלי חדש משום איסור חדש קודם לעומר ולמאי דמשני התם ובפ' שני דכתובות (דף כד.) בדמאי הקילו צריך לומר דחדש כדמאי דרובא לא חשידי וקשה דלא מצינו בשום מקום דעמי הארץ חשודין על החדש כלל ורבי' שמואל מפרש דלענין איסור שביעית כגון בשנה שביעית וקאמר שלי חדש וגדל בשביעית ואסור לשהותו אחר הביעור ושל חבירו ישן וגדל אשתקד ואי אפשר לומר כן כלל דהא קתני בהדיא דלשביעית אינן נאמנין וצריך לומר דלא נקט חדש וישן משום איסור אלא משום דפירות ישנים מעולין מחדשים כדמוכח בפרק איזהו נשך (בבא מציעא דף עב:) חדשות מד' וישנות משלש שהחדשות נמכרות ד' סאין בסלע והיינו כגומלין דהאמר מי ששלחך אצלי מוכר יין ישן משביח על חברו:

תניא בתוספתא (פ"ה) היה עומד בתוך סיעה של בני אדם ואמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר ואמר לו אחד אני נאמן איש פלוני מעשר הוא הרי זה נאמן אמר לו פלוני מעשר הוא בכניו אינו נאמן שלא בפניו נאמן בד"א שאין מכיר אדם שם אבל מכיר אדם שם לא יטול אלא מן המומחה בד"א שלא שהה שם ל' יום אבל שהה שם ל' יום לא יטול אלא מן המעושרות בד"א בתרומה ומעשרות אבל בשביעית ובטהרות הרי זה [אינו] נאמן:

משנה ז

החמרים. מביאין תבואה ממקום הזול למקום היוקר:

אין נאמנים. דודאי גומלין זה את זה ולמוכרה הביאה כדמוקי לה בפ' האשה שנתארמלה (כתובות דף כד:) בשכלי אומנותו בידו כגון סאה ותרקב ומחק כדי למחוק ומשביח של חברו בעיר זו כדי שישביח חברו את שלו בעיר אחרת ור' יהודה לא חייש לגומלין דבדמאי הקלו משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן ובירושלמי (שם) אמרי' מ"ט דר' יהודה מפני חייהם של בני העיר ומאי טעמא דרבנן מצויין הן להתפרנס מעיר אחרת:

פרק ה

משנה א

כיצד מעשר. לעיל בפ' ב' (מ"ד) פירשתי דהתם נחתום מעשר והא לוקח מעשר:

אחד ממאה. היינו שיעור מעשר דמאי דממאה מפרישים י' למעשר ראשון ומאותן עשר אחת לתרומת מעשר הרי שחלה עצמה מתקנת מן המעשר ומתרומת מעשר ופריך בירו' (הל' א) וחלה חייבת בדמאי בתמיה והתנן חלת עם הארץ והמדומע פטורין מן הדמאי והיה יכול לחלק בין הפרישה ע"ה להפרישה חבר וכה"ג מחלק ר' אושעיא בירושלמי לעיל בפ"ק (הל' ג) כדפרשי' אבל סוגי' זו כר' יוחנן דאמר התם היא הדא היא הדא ומשני בשם ר' יוסי בר' חנינא ב"ש היא ותני כן ר"ש בן יהודה משום ר' שמעון חלה ב"ש מחייבים וב"ה פוטרין ופריך כלום אמרי ב"ש אלא דבר שהוא לזריעה אלו הלוקח לזרע ולבהמה וקמח לעורות ושמן לנר שמא אינו פוטר פי' כל הני מיתנו לפטור לעיל בפ"ק בבבא דחלת ע"ה ולכך קשי' ליה כלום אמרו ב"ש לחייב בחלה אא"כ יחמירו כמו כן בכל הני ואילו לוקח לזרע ולבהמה ולעורות ולנר שמא אינו פוטר למתני' דהכא ומדלא תני להו הכא לחיובא כמו חלה ש"מ דלא אתיא כבית שמאי ומשני אלא במגבל עיסתו במי פירות כלומר הא דפטרא מתני' דפ"ק בטורח לגבל במי פירות דלא הוכשרה ולא תקבל טומאה החלה שמע מינה תקוני תקון חלתו ופריך לא כן אמר רבי יוסי בר' חנינא דר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא היא הא כרבנן לא כלומר לא פטרו חכמים חלת עם הארץ שמגבלה במי פירות וא"כ לא אתיא מתני' כרבנן ומשני אלא כר' יוחנן כאן בעושה בטומאה כאן בעושה בטהרה מתני' דפ"ק שטרח להביא גבל שיגבל בטהרה דמסתמא ודאי תקון והדר קאמר אלא כר"א כלו' איכא לשנויי כר"א כאן וכאן בטהרה אלא במתארח אצלו אבל ברבים אינו נאמן עד שיקבל עליו ברבים וכה ברבים אנן קיימין כלומר אבל מתני' בפ"ק במתארח אצלו דאקילו ביה רבנן כדתניא בפ"ק דחלה בתוספתא הלוקח מן הנחתום ומן האיש העושה למכור בשוק צריך להפריש חלת דמאי מבעל הבית ומתארחין אצלו אין צריך להפריש חלת דמאי אבל חלה של ודאי טבל צריכה תיקון כדתני בירושלמי (שם) העושה עיסה מטבל בין הקדים חלה לתרומה בין הקדים תרומה לחלה מה שעשה עשוי חלה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה תרומה לא תאכל עד שיפריש חלה ועוד משני בירושלמי דהכי קאמר אחד ממאה חוץ מן הראוי' ליקדש לשם חלה דחיסר ממנו אחד ממ"ח דהוא שיעור חלה וכן מכל העשרה של מעשר ראשון היינו עשרה חוץ משיעור חלה שבהן ואע"פ שמפריש כך מפריש מעשר ראשון תחלה כדמפרש בירושלמי (שם) אמר ר' מתניה בדין הוא שתקדים חלה לכל ולמה

קדמה מעשר ראשון משום שקדמה לגורן וכתוב בו ראשית שני אע"פ שקדמה לגורן אין כתוב בו ראשית פי' ראשון מעשר ראשון וכתב בו ראשית כלומר שיש בו תרומת מעשר ותרומה קרויה ראשית אבל מעשר שני אין בו ראשית:

ושאר מעשר סמוך לו. כלומר ט' סאים אחרים כיוצא בזה שחסרים שיעור חלה שצריך להפריש לשם מעשר ראשון יהיו סמוכין לזו הסאה:

זה שעשיתי מעשר. כלומר הסאה הראשונה שקראתי שם מעשר תחלה עשוי תרומת מעשר עליו כלומר על אותן ט' סאין:

והשאר חלה. היינו אחד ממ"ח אבל המאה שמתחלה נטל כדי תרומת מעשר וחלה:

ומחולל על המעות. הקרן ואין צריך להוסיף חומש:

משנה ב

תרומה ותרומת מעשר כאחת. תרומה גדולה אחד מחמשים דהיינו תרומה תרי ממאה ותרומת מעשר אחד ממאה:

נוטל סאה אחת מל"ג סאין ושליש סאה דבין הכל יש ק' שלישים:

ואומר על אותה סאה שנטל שליש סאה שבו דהוא אחד ממאה של הכל הרי זה השליש בצד אלו ב' השלישים שעמו יהא חולין כלומר טבל יהיה:

והשאר דהיינו ב' השלישים שעמו תרומה גדולה יהיו על הכל:

מהחולין שיש כאן. כלומר דהיינו השליש שהוא טבל הרי זה בצד זה מעשר ראשון של צ"ז שלישים הנשארין:

והשאר. כלומר תשעה חסר מעט שצריך להכריש לשם מעשר סמוך לזה השליש יהיו זה שעשיתי מעשר כלומר זה השליש שקראתי עליו שם מעשר תחלה עשוי תרומת מעשר על ט' השלישים והשתא אין כאן שליש שלם שהרי חסר מעט לפי שאין כאן ק' שלישים דשנים מהן נעשו תרומה גדולה ולכך קתני מהחולין ולא קתני חולין לפי שאין כל השליש קדוש לתרומת מעשר דחסר ממנו אחד מק' שבשני שלישים וכי תימא הא על כרחך הכא בודאי איירי ולא בדמאי מדמפריש תרומה גדולה וא"כ היאך ישראל מפריש תרומת מעשר והלא מעשר ראשון דלוי הוא ועליו להפריש דלמא אבא אלעזר בן גמלא היא דאמר בשילהי כל הגט (גיטין דף לא.) כשם שיש לבעל הבית רשות לתרום תרומה גדולה כך יש לו רשות לתרום תרומת מעשר ואותו שליש שהיה ראוי לפחות ממנו אחד ממאה שבשני שלישים דבר מועט הוא מאד ויכול להיות בתורת עין יפה דשרי לאבא אלעזר בן גמלא כדאיתא בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף נד:):

ירושלמי (הל' ב) תני הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת נוטל כדי תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת וכמה הן אחד מכ' ואומר א' ממאה ממה שיש כאן הרי בצד זה חולין טבל ועוד א' ממ"ח סמוך לו והשאר תרומה על הכל מהחולין שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו פי' אחד מעשרים דהיינו ה' סאה ממאה דב' מהן תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר וב' לחלה שהוא א' ממ"ח אלא דכן אין החשבון מצומצם:

משנה ג

ומן הצוננת על החמה. אע"פ שהוא מן הרע על היפה דיעבד תרומה כדר' אילעאי בפ' הזהב (דנ"ו.) אלא מדפוסין הרבה ניחוש דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור קס"ד דבכל דפוס מחד גברא הוה ושמא זה עישר וזה לא עישר ומסיק דנחתום מחד גברא זבין והא דקאמר רבי מאיר בלוקח מן הפלטר בסמוך דמעשר מכל דפוס ודפוס משום דפלטר מתרי תלתא זבין והא דשרי ר"מ בחמה וצוננת להפריש מזה על זה אמרי' בירושלמי (הל' ג') עד איכן תלמידוי דר' חייא בשם ר' יהושע בן לוי עד ל' יום היך עבידא לקח ממנו בתחלת ל' ובאמצע ל' ובסוף ל' ראשון עם שני מין אחד שני עם ג' מין אחד ראשון עם שלישי שני מינים:

ר' יהודה אוסר. בירושלמי (שם) מפרש דשניהן של יום או שניהן של אמש אפילו מב' תנורים כלומר משני דפוסין שרי ר' יהודה מזה על זה כר"מ דלא חיישׁ אדפוסין אבל של אמש ושל יום אפי' בדפוס אחד אסר כדמפרש טעמא דשאני אומר:

ר"ש אוסר בתרומת מעשר דאפילו שניהן של יום או של אמש כיון דמב' תנורים הוא כלומר מב' דפוסין אסור דודאי מתרי תלתא גברי זבין את התבואה ועשה מה שקנה מזה בדפוס אחד ומה שקנה מזה בדפוס אחר:

ומתיר בחלה. אפילו ר' יהודה מודה ואפילו של אמש בשל היום ואפילו משני דפוסין דאפילו מתרי גברי זבין לא חיישינן שהרי אצל הנחתום נתחייבה בחלה שהוא גלגל את העיסה:

ירושלמי (שם) א"ר יודן אבוי דר' מתני' בעיסה בטומאה אנן קיימין ואצלו נטבלת ואף ר' יהודה מודה בה ותני כן ר' יהודה ור' שמעון אוסרין בתרומת מעשר ומתירין בחלה הא רבי יהודה אוסר ומתיר ור' שמעון אוסר ומתיר מה ביניהם על דעתיה דר' יהודה אינו מפריש לא משל יום בשל אמש ולא משל אמש בשל יום אלא מפריש מן התנור על התנור על דעתיה דר"ש אפי' מן התנור על התנור אינו מפריש פי' בעושה בטומאה כדפרישית לעיל בפ"ב [מ"ד] דנחתום העושה בטומאה לוקח מפריש:

משנה ד

פלטר. הוא הלוקח מן הנחתומין ככרות הרבה בבת אחת ומוכר בשוק ור' מאיר ור' יהודה סברתן הפוכה בפלטר מנחתום דר"מ סבר דנחתום מחד גברא זבין התבואה אע"פ שעושה דפוסין הרבה ואפילו של אמש בשל יום ור' יהודה סבר כל יומא מחד גברא זבין וגבי פלטר סבר ר"מ דיכול לקנות מב' נחתומין וכל נחתום עושה דפוס שלו ור' יהודה סבר דרך פלטר לקנות מנחתום אחד הלכך אם יש כאן כמה דפוסין מנחתום אחד היו ובלבד שלא יהא של אמש בשל יום דאפי' בנחתום עצמו אסור והכי איתא בירושלמי (הל' ד) ר"מ אומר נחתום עושה דפוס אחד ופלטר משתמש בכמה נחתומים כלומר שאע"פ שהנחתום עושה כמה דפוסין כדקתני מתני' מ"מ לעולם משונה דפוס של נחתום זה מדפוס של נחתום אחר שאם היו שוין אין תקנה לקונה מן הפלטר עד שיעשר מכל ככר וככר דהא משתמש בכל הנחתומין רבי יהודה אומר נחתום עושה כמה דפוסין ופלטר משתמש בנחתום אחד:

מנפול. קונה מן הפלטרין ומוכר לאחרים ובירושלמי (שם) אמרינן איזהו מנפול דבי רב ינאי אמרי תשעה פלטרין ועשרה נחתומין תמניא מן תמניא וחד מן תרי משמע שר"ל דעיר שיש בה תשעה פלטרין ועשרה נחתומין על כרחך יש פלטר אחד שקונה משני נחתומין והוא המנפול ומודי בה רבי יהודה:

משנה ה

פרוסות פת. חתיכות לחם שנותנין לעני המחזר על הפתחים מלשון הלוא פרוס לרעב לחמך (ישעיהו נ"ח:ז'):

פלחי דבלה. כשנתייבשו ודרוסות בעיגול מתעגל העיגול לפלחים שיש בפלח כמה דבילות דבוקות זו בזו:

בולל ונוטל. מלשון (ויקרא ב) בלולה דכשדורס התמרים או הגרוגרות יחד נבללים וקא מפריש מן החיוב על החיוב אבל פרוסות ופלח דבלה אין נבללים ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור:

בזמן שהמתנה מרובה. אימתי דר' יהודה לפרש ואתא למימר דמועלת בילה בזמן שהכל נותנין מתנה מרובה שכל המתנות שוות אבל בזמן שהמתנה מועטת דאם האחד נתן מתנה מרובה ואחד נתן מועטת לא מהניא בילה דדילמא כל חד וחד לא מתרמי דידיה וחיישינן שמא מן הרוב מפריש על המועט וכעין שיטה זו מפרש בירושלמי והכי איתא בירושלמי (הל' ה) דבי רבי ינאי אמרי בשעת הגורן שנו שהכל נותנין ממאה סאה היו הכל נותנין ממאה ואחד מחמשים מעשר מחמשים היו הכל נותנין מחמישים ואחד

מארבעים מעשר מארבעים היו הכל נותנין מארבעים ואחד משלשים מעשר משלשים היו הכל נותנין מל' ואחד מכ' מעשר מכ' היו הכל נותנין מכ' וא' מי' מעשר מי' היו הכל נותנין מי' וא' מא' מעשר מכל אחד ואחד פי' מעשר מחמשים בוללן ומחלקן לחלקים שיהא בכל חלק וחלק נ' ודורסן ומעשר מכל חלק וחלק ותלינן דלמא כל חלק וחלק מתרמי דידיה אבל בענין אחר לא מעשר הואיל ויש ביניהן אחד שאין מתנתו שוה ואין טעם ברור להתיר כי האי גוונא בודאי שלא התירו אלא בדמאי כדאמרי' בירושלמי (שם) [רבי יוסי בשם רבי זעירא בדמאי התירו כר"י דפליגי עליה] רבי יוסי בשם בר פדייה רבי יונתן בשם חזקיה אין בלילה אלא ליין ושמן בלבד ר' יוחנן אמר עד כזיתים הנבללין ובפרק קמא דראש השנה (דף יג:) איכא פלוגתא דאמר שמואל לכל אין בילה חוץ מן היין ושמן ובתוספתא (פ"ה) מחלק בין שנת השובע לשאר השנים והיינו משום דבעת השובע הכל נותנין מתנות מרובות:

משנה ו

סיטון. תגר הלוקח תבואה הרבה והוא משופע למכור במדה גסה דשרי למכור דמאי כדתנן לעיל בפרק ב' (משנה ד):

לא יעשרם מזה על זה. דשמא מה שלקח ממנו בשניה מאדם אחר קנאו ואתי לאפרושי מן החיוב על הפטור:

ואפילו מאותו הסוג. כלומר מאותו הכלי שסוגים קופות גדולות כדתנן בכלים פרק ט"ז (משנה ג) הסוגים הגדולים:

ואפי' מאותו המין. דשניהן שחמתית או שניהן לבנים:

ואם אמר הסיטון דמאדם אחד קנאן נאמן:

משנה ז

מזה על זה. במין אחד דהכל מעושר או הכל אינו מעושר ובתוך שנתו ואם ליקט ירק ערב ר"ה עד שלא תבא השמש וחזר וליקט משתבא השמש אין מעשר מזה על זה:

מגנות אחרות מעשר מכל אחת ואחת דבעלי הגנות שמא זה עישר וזה לא עישר:

ירושלמי אמר רבי יונה לא סוף דבר מגינתו אלא אפי' מגנות אחרות אם מעשרין הן לדעתו מעשר מזה על זה ואם לאו אין מעשרין מזה על זה:

משנה ח

משני המקומות. שהמוכרין הודיעוהו שהוא טבל:

אלא לצורך. כגון שנתערב לחברו חולין מועטין בטבל מרובה שאין תקנה לטבל אלא אם כן מעשר עליו ממקום אחר:

ירושלמי אמר רבי ינאי אין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך ובלבד לחבר מעתה לעם הארץ שנתערב לו טבלו בחולין אין לו תקנה כיצד עושה הולך אצל חבר והוא לוקח לו ומעשרו לו פי' טבלו בחולין איפכא הוה ליה למימר חולין בטבלו דאי כשחולין מתוקנים מרובים מן הטבל לא מחייב במעשר אלא מדרבנן כדמוכח בהקומץ רבה (דף לא.) דאמרי ליה לך קח מן השוק או לך קח מן הנכרי:

משנה ט

משל ישראל על הנכרים. קסבר אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר ומירוח הנכרי אינו פוטר כדאמרינן במנחות בפרק רבי ישמעאל (מנחות דף סו.):

על של כותים. פירות הכותים ודאי טבל דאף על גב דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז.) הני כותאי עשורי מעשרי כראוי דבמאי דכתיב באורייתא זהירי הני מילי כשרוצין לאוכלו אבל למכור לא חיישי אלפני עור לא תתן מכשול ודרשי ליה כפשטיה ומשום גוזל את הכהן ואת הלוי נמי לא חיישי דהוי ממון שאין לו תובעים ועוד משום דלא הוברר חלקם (אלא למוכרן) כדתניא בהשוכר את הפועלים (דף פח:) עשר תעשר ואכלת ולא מוכר:

רבי אליעזר אוסר משל כותים על של כותים. דזימנין דמעשר לנפשיה ונמלך למוכרו:

ירושלמי (הל' ח) מתני' דר' מאיר דאמר אין קנין לנכרי בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות רבי יהודה ורבי שמעון אומרים יש קנין רבי אמי בשם ריש לקיש טעמא דרבי מאיר (ויקרא כ"ה:מ"ו) והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה הקיש אחוזה לעבדים מה עבדים אתם קונין מהן ואין הם קונין מכם אף אחוזה אתם קונין מהם והם אין קונין מכם אמר רבי אליעזר ברבי יוסי קומי רבי יסא ודא מסייע לרבי מאיר (שם) והארץ לא תמכר לצמיתות לחולטנית אמר ליה כל גרמא אמרה והיא מסייע לרבי שמעון לא תמכר הא אם נמכרה חלוטה היא רב הונא רובה דציפורין אמר הנהיג רבי חנינא בציפורי כהדא דרבי שמעון פירוש דרבי מאיר היא פלוגתא דתוספתא (פ' ה') מעשרין משל ישראל על של נכרים ומשל נכרים על של ישראל ומשל ישראל על של כותי ומשל כותי על של ישראל ומן הכל על הכל דברי רבי מאיר רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים מעשרין משל ישראל על של ישראל ושל נכרים על של נכרים ושל כותי על של כותי אבל לא משל ישראל על של נכרים ועל של כותים ולא מהן על של ישראל ולפי גירסא זו רבי יודא ורבי יוסי ורבי שמעון כולהו בחדא שיטתא מדגריס רבי יהודה בלא ו' ורבי יוסי בו' והיינו כסוגיא דירושלמי אבל במסכת מנחות (סו:) מייתי לה בפרק רבי ישמעאל ומשמע התם דזוגי זוגי קתני דקאמר רבי מאיר ורבי יהודה דמחייבי התם

ועוד [פליג] סוגיא דהתם אההיא דירושלמי דמוקי רבא התם פלוגתייהו במירוח הנכרי דקאמר מירוח הנכרי תנאי היא ובירושלמי מוקי פלוגתייהו ביש קנין וקשה אסוגיא דירושלמי דשמעינן ליה לרבי מאיר דיש קנין בסוף פרק קמא דע"ז (דף כא.) דתנן אין משכירין להם בתים ואין צריך לומר שדות דברי רבי מאיר ומפרש בגמרא דאין צריך לומר שדות מכיון דיש בה תרתי חדא חניית קרקע וחדא דמפקא להו ממעשר פירוש דיש קנין ולפי סוגיא דמנחות ניחא והא דקאמר רבי מאיר משל כל על של כל כגון תבואה במוץ שלה שלקחה נכרי מישראל ומירחה דאי גדלה ברשות נכרי הוה מן הפטור על החיוב כיון דיש קנין ומיהו יש ליישב מתניתין דעבודה זרה לפירוש הירושלמי דמצי למימר דירושלמי לטעמיה דמפרש בסוף פרק קמא דעבודה זרה (שם) בית אינו מצוי להתברך מתוכה שדה מצוי להתברך מתוכה ולסוגיא דמנחות קשה מנא ליה לרבא דפליגי במירוח נכרי דילמא בסתם תבואה שגדלה ברשות נכרי פליגי ביש קנין ואין קנין ואפילו מכרה לישראל במוץ שלה ואחר כך מירחה ישראל אי נמי מירחה הנכרי ולכולי עלמא מירוח הנכרי אינו פוטר ואם גדלה ברשות ישראל חייב אפילו לקח הנכרי ממנו קודם מירוח ועמד הנכרי ומירחה ויש לומר דגמרא שלנו לטעמיה כיון דמפרשינן טעם דרבי מאיר דסוף פרק קמא דעבודה זרה משום דיש קנין אם כן לא מיתוקמא ההיא דמשל כל על של כל כשגדלה ברשות ישראל ומירחה ומשום דמירוח הנכרי אינו פוטר (אלא) בענין אחר פירשתי במנחות וזה עיקר. עוד בירושלמי (שם) אמר רבי יוחנן טעמא דר' אליעזר כשם שעשו פירות ישראל דמאי אחר רובן ואין תורמין ומעשרין מזה על זה כך עשו פירות כותי ודאי ואין תורמין ומעשרין מזה על זה:

משנה י

הרי הוא כארץ. ופירותיו טבל מדאורייתא:

משאינו נקוב על הנקוב. בפרק האשה רבה (יבמות דף פט.) ובפ' האיש מקדש (קידושין דף מו.) מפרש לה:

תרומה ויחזור ויתרום. דמן הפטור על החיוב קא מפריש ומן הדין אינה תרומה אלא לא חשו לה חכמים אי אכיל לה כהן הכי כיון דפטור מדאורייתא: ויחזור ויתרום את הנקוב:

תרומה ולא תאכל. דמדאורייתא טבל הוא וטעמא דכולה מתניתין מפורש בהאשה רבה:

משנה יא

תרומה ויחזור ויתרום. כי הנך טעמא דמפרש בהאשה רבה ברישא איכא לפרושי בהך סיפא דחד טעמא הוא:

פרק ו

משנה א

המקבל. למחצה לשליש ולרביע כשאר אריסין:

חולק לפניהם. ואינו חייב להפריש אלא בטבלו נותן להם ואמר בירושלמי (הל' א) אמר רבי חנינא תיקנו במקבל שלא תבור ארץ ישראל שאם הייתי מחייב המקבל לעשר היו נמנעים מלקבל והשדות היו נעשות בורות:

החוכר. דבר קצוב לשנה בכך וכך פירות לשנה בין עבדה בין לא עבדה:

מישראל. הכא בחוכר לא קתני מן הנכרי ומן הכותי כדקתני גבי מקבל דבמקבל דינן שוה אבל בחוכר מישראל קתני תורם ובחוכר מן הנכרי בעי מעשר וטעם מפרש בירושלמי (שם) הכא אתמר תורם ונותן לו והכא אתמר מעשר ונותן לו חבריי' בשם רבי יוחנן קנסו חכמים בחוכר מנכרי ולא קנסו חכמים בחוכר מישראל רבי לא בשם רבי יוחנן אמר תפשה מדת הדין בחוכר מן הנכרי ולא תפשה בחוכר מישראל פי' חברייא סברי יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר ומן הדין חוכר פטור דאף ע"ג דלוקח מן הנכרי חייב מדרבנן הני מילי בלוקח לאכילה והכא קנסא בעלמא כדי שתהא השדה בורה ביד נכרי וימכרנה לישראל בדמים קלים ואע"ג דמהאי טעמא הי' ראוי להחמיר אף במקבל מכל מקום לא קנסו אלא בחוכר משום דדמי לפורע חובו ועוד חשיב ליה קנס בישראל דקא אתי מכח נכרי דלא מצי לאשתעויי דינא בהדיה וכיוצא בה אמרינן בסוף פרק קמא דבכורות (דף יא:) אף על גב דלא דמי כולי האי וכמו שקנסו כאן כדי שתהא בורה אשכחן בשילהי השואל (דף קא:) אמתניתין דבסמוך דהמקבל שדה אבותיו מן הנכרי דמפרש כדי שתהא בורה בידו ולא כמו שפירש שם בקונטרס שתהא ברורה ביד ישראל שיקנה ממנו אבל בחוכר מישראל לא קנסו וכשפורע חכירותו מן הטבל לא הוי כפורע חובו מן חלקו של כהן ולוי שהרי המחכיר סופו להפריש ואפי' הוא ע"ה רוב עם הארץ מעשרין הן ולא דמי למוכר טבל לע"ה דאסור דשאני הכא דארעא דידיה הוא ומהא דפרע ליה טבל לא מצי לאשתעויי דינא בהדיה דסתם חוכרים לא על מנת לשלם פירות מתוקנים אלא כדרך גדילתן בשדה שהם טבל ומה שתורם ונותן לו מסתברא דמנכה ליה מחכירו את התרומה ומה שמפרישה לפי שאין דרך להשהותה כדאמרינן בירושלמי דמעשרות בכרק ג' (הל' א) דחי אפשר לגורן שתיעקר אלא אם כן נתרמה ממנו תרומה ורבי לא סבר אין קנין משום הכי קאמר דתפשה מדת הדין בחוכר מן הנכרי שדינו לעשר דהוי פורע חובו מחלקו של כהן ולוי שהנכרי לא יעשר ולא תפשה בחוכר מישראל שישראל סופו להפריש:

אימתי. לכאורה ר' יהודה קאי אמקבל דרישא ועוד יש לפרש דקאי אחוכר דהא דסגי ליה בתורם ולא בעי עשורי כשנתן לו באותה שדה ובאותו המין כלומר מאותו מין שגדל בשדה אבל אם נתן לו משדה אחרת מאותו המין או ממין אחר אפי' מאותה שדה כגון שזרע במקצת שדה מין אחר חכירו מעשר ונותן לו דלא סגי ליה בתרומה דדמי טפי לפורע חובו במעשר ראשון:

תניא בתוספתא (פ"ו) המקבל שדה מישראל תורם ונותן לו ר' מאיר אומר מעשר ונותן לו ר' יהודה אומר אם נתן לו מאותה שדה ומאותו המין תורם ונותן לו אם משדה אחרת וממין אחר נותן לו מעשר ונותן לו וחכמים אומרים אם מאותה שדה נותן לו בין מאותו המין בין ממין אחר תורם ונותן לו ואם משדה אחרת נותן לו בין מאותו המין בין ממין אחר מעשר ונותן פירוש מתוך כך היה משמע דרבי יהודה דמתניתין אמקבל קאי אבל על כרחין מקבל לאו דוקא אלא חוכר דלא מסתבר דלימא שום תנא במקבל מישראל תורם ונותן לו מעשר ונותן לו ובחוכר מנכרי פליגי בירוש' (הל' א) החוכר מנכרי תורם ונותן לו אמר רשב"ג ומה אם ירצה הנכרי זה שלא לתרום אינו רשאי בפירותיו אלא חולק ומניח לפניו משדה אחרת וממין אחר כלומר או ממין אחר:

משנה ב

מעשר ונותן לו. היינו דלא כרבנן ודלא כרשב"ג דירושלמי (שם):

שדה אבותיו. בשלהי השואל (דף קא.) בעי למימר דארץ ישראל קרי ליה שדה אבותיו וקסבר אין קנין ומקבל כחוכר דמי וחייב לעשר דפורע חובו ממעשר דמי ומתניתין דלעיל דאמר רבי יהודה אימתי בזמן שנתן לו מאותה שדה דמשמע דמודה במקבל לתנא קמא בחוצה לארץ איירי אבל לסוף מסיק דשדה אבותיו שגזלה הנכרי מאבותיו ולדידיה קנסו דמתוך כך ידחוק עצמו לקנותה לפי שלא יוכל לקבל מן הנכרי אלא אם כן יעשר ויכבד עליו המעשר ואיידי דחביבא ליה יקנה אותה אבל אחר לא קנסוהו:

משנה ג

המעשרות שלהן. ותחלה נוטלין תרומה ומעשר מכל השדה והשאר חולקין למחצה לשליש ולרביע:

ירושלמי (הל' ב) מתיבין רבנן לר' אליעזר במה קנו אמר להם אף אתם מודים שאם התנו ביניהם שהמעשרות שלהן אפי' התנו במה קנו סתמן נעשה כאומר לו תלוש מקרקע זה שתקנה לך מעשרותיך:

משנה ד

המעשרות לבעלי'. בהא אפילו רבנן מודו כיון דגוף השדה שלהן מקום מעשר שיורי משייר:

קרתני.על שם עירו כמו ירושלמי על שם ירושלים ובערוך פי' לשון קריה שדרך בני הכפרים לקבל שדות מבני הכרכים:

ירושלמי (הל' ג) על דעתיה דר' ישמעאל אילו כהן טמא שהיה שותף עם כהן טהור שמא אין חולקין במעשרות תמן יכול הוא למכרה לכהן טהור ברם הכא יכול הוא הקרתני לעלות ולאוכלו בירושלים פירוש אבל למוכרו אינו יכול למכור דאין מעשר שני נמכר ובירושלים אין דעתו לטרוח מסתמא:

משנה ה

המקבל זיתים לשמן שקיבל ישראל מכהן ולוי כדלעיל:

לבעלים. הכא שאני משום דקיבל לשמן ולא קיבל לזיתים: ובירושלמי (הל' ד) אמרינן ר' יהודה עבד זיתים כקרקע ורבנן לא עבדין זיתים כקרקע משמע הטעם משום דמחלקין בין מקבל קרקע למקבל אילנות וקאמר התם פרתו של כהן שהיתה שומא אצל ישראל וילדה בכור הבכור לכהן דברי רבי יהודה וחכמים אומרי' אין הבכור לכהן:

משנה ו

את זיתיו. תלושין עד שלא הזיעו זיעת המעטן דלא מקבלי טומאה כדתנן בפ"ט דטהרות (מ"ט):

אלא לחבר. כרוש שעושה בטהרה:

אף למעשר. שקיבל עליו לעשר אף על כי שלא קיבל עליו טהרות:

צנועי בית הלל. הבשירים שמחמירין על עצמן:

ירושלמי (הל' ה) אמר רבי יוחנן טעמא דבית הלל דרך בני אדם לאכול זיתיהן עטונין וכן דרך בני אדם על ידי עילה בית הלל לדעתיהון דתנן לא ימכור לו פרה החורשת בשביעית ובית הלל מתירין מפני שיכול לשחטה ואורחיה דבר נש מיכוס תורא דידיה אלא על ידי עילה פי' עטונין מלשון מעטן של זיתים כלומר בעוד שלא הוכשרו ופריך וכי דרך בני אדם לאכול כן ומשני על ידי עלילה מועטת התירו וב"ה לטעמייהו דשרי במס' שביעית (פרק ה משנה ח) למכור פרה לחרוש ובפ' קמא דע"א מייתי לה (דף טו:): #

משנה ז

מעשר את שלו. אבל בשל חבירו לא מחייב דאין זה נחשב כמוכר דאסור למכור טבל:

וחלקו בכל מקום שהוא. דבכל מקום שחלקו שם יהא זה תרומה ומעשר עליו כדמשמע הלשון אבל בירושלמי שיטה אחרת:

ירושלמי (שם) א"ר אליעזר דר' מאיר הוא דאמר לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד הוא פתר לה המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכל מקום שהוא דמאי ר' יונה בעי מוכר ודאי ומתקן דמאי לית לך אלא כי הא דא"ר יוחנן דברי הכל היא המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכל מקום שהוא דמאי וחצי חלקו שביד חבירו עביד דמאי פי' ר' אליעזר משום דאין ברירה חשיב כמוכר לחבירו וחלקו בכל מקום שהוא דקתני אחלק חברו קאי דחייב המעשר לתקן חלק חבירו מדין דמאי דשמא חלקו ביד חבירו וחלקחבירו בידו והמעשרו' בידו והמעשרות שמחמת דמאי מעשרן והן שלו דהמוציא מחבירו עליו הראיה והא דחשיב ליה כמוכר דמאי אע"פ שאם חלקו ביד חבירו ודאי הוא קודם שיעשר מכל מקום קרי ליה דמאי לפי שהוא ספק דשמא חלקו בידו הוא ואין כאן מוכר ולמאן דשרי דמאי משום ספק האי נמי שרי דספק מוכר הוא ויש לפרש דאתיא אפילו כמאן דאמר יש ברירה וכגון שכל אחד בצר כרמו המיוחד לו ושניהן לגת אחת דכי האי גוונא א"א שלא יהא לכל א' חצי חלק חבירו אלא שלא יתיישב כ"כ הא דחשיב ליה מוכר ור' יוחנן לא בעי למימר שיהא חייב לתקן כל חלקו מטעם ודאי וחלק חבירו מטעם דמאי דלא דמי למוכר כל חלקו ודברי הכל הוא דשום תנא לא שרי למכור ודאי אלא הכי קאמר וחלקו של עם הארץ בכ"מ שהוא דמאי הלכך האי חלקו של עם הארץ שביד המעשר דמאי הוא וחייב המעשר לתקן כדין דמאי דמה שבידו נחשב כאילו חצי משלו וחצי משל חבירו דמאחר דאין ברירה יש לכל אחד חלק במה שביד חבירו ורבי יוחנן לטעמיה דאמר בריש כל הגט (גיטין דף כה.) אין ברירה:

משנה ח

טול אתה חטים שבמקום פלוני. למאי דאמרן לעיל היה ראוי לאסור כאן ושמא יש לחלק משום דלעיל לתוך גת אחת וכאן בב' מקומות אבל בירושלמי (הל' ו) מייתי עלה תני ישראל ונכרי שקנו שדה בסוריא הרי הוא כטבל ומעשר מעורבין זה בזה דברי רבי רשב"ג אומר חלק ישראל חייב חלק נכרי פטור ומסיק עלה ר' יוחנן בשחלקו שדה בקמותיה דאמר זהו חלקו המגיעו אבל חלקו עומרים אף רשב"ג מודה לר' שכל קלח וקלח של שותפות הוא משמע מתני' דהכא נמי בכי האי גוונא איירי אע"ג דקתני חטין ויין ואפי' הכי יין ושמן אסור דנמצאו [כמוכרים מחלקם] זה לזה:

משנה ט

שירשו את אביהן ע"ה. הא כבר תנא ליה רישא או שירשו והא דתני ליה הכא משום דבעי למיתני גר ונכרי שירשו את אביהם נכרי ועוד משום דקתני הכא לח ויבש דאסור למכור לעם הארץ לח ויבש כדתנן לעיל בפרק ב' (משנה ג):

משנה י

טול אתה ע"א ואני מעות אתה יין ואני פירות. בפרק בתרא דע"א (דף סד.) רוצה לדקדק מכאן שרוצה בקיומא דע"א ויין נסך שרי בחילופיהן ודחי מתני' בע"א המתחלקת לפי שבריה. ויין נסך בחרס הדרייני ופריך והא רוצה בקיומן שלא יאבדו ומסיק שאני ירושת גר דאקילי ביה רבנן שמא יחזור לסורו ולפי המסקנא ניחא הא דתני בירושלמי (הל' ז) ישראל ונכרי שקנו ביתו של נכרי והיה שם יין נסך וע"א ומעות לא יאמר לו טול אתה היין ועבודת אלילים ואני מעות והתם פריך מתני' פליגא בתמיה ומשני ליה הא פליגי אם משבאו לרשות הגר אסור והכא מכיון שקנה כמו שנכנס לרשותו ולפי מה שחילקנו משום דהקלו בירושת הגר לא היה צריך לטעם הזה אלא רוצה ליישב אפי' אם ת"ל דרוצה בקיומא שרי מכ"מ אסור בחילופיהן ועד שלא באו לרשותו דשרי משום דירושת הגר דרבנן דמהכא דייק לה בפרק קמא דקידושין (דף יז:) דאמר דאי סלקא דעתא דאורייתא שלא באו לרשותו נמי כי קא שקיל חליפי ע"א שקיל אבל לעיל גבי חבר ועם הארץ שירשו אביהן עם הארץ לא מפליג בטול אתה חטין ואני שעורים בין עד שלא באו לרשותו למשבאו לרשותו כיון דירושה דאורייתא היא וכי האי גוונא תני בתוספתא (פ"ו) גבי מרחץ דגר ונכרי שירשו את אביהם (ירשו) (מרחץ אינו רשאי לומר לו טול אתה שבת בחלקך ואני חול בחלקי ואם התנה עמו במנת כן מותר והתם נמי טעמא משום דירושת גר מדרבנן אבל לקחו כמו שבאו לרשותו ומכאן הקשה רבינו תם) להא דאמרי בשילהי פ' קמא דע"א (דף כב:) ישראל ונכרי שקבלו שדה בשותפות לא יאמר לו טול אתה חלקך בשבת ואני חלקי בחול ואם התנו מתחלה מותר דדוקא גבי שדה הוא דאסרינן בלא התנו משום דחלקו של ישראל מיתקן במלאכה שהנכרי עושה בשבת אבל תנור בלא התנו נמי שרי ולא יתכן כלל דהא מרחץ נמי כתנור דמי וקאסר ליה בתוספתא:

משנה יא

שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. דנאמן לומר עישרתים מגו דאי בעי אמר של חוצה לארץ הם דבחוצה לארץ לא גזרו על הדמאי כדתנן לעיל בפרק קמא (משנה ג):

שיש לו שדה בסוריא חייב לעשר. דכיון דיש לו שדה בסוריא לא מהימן לומר של חוצה לארץ הם אע"פ שרוב פירות שבסוריא מחוצה לארץ באים האי כיון דיש לו שדה סתמא משל שדהו הן וחייב לעשר דכיבוש יחיד שמיה כיבוש ואפי' לאו שמיה כיבוש בסוריא גזרו על הדמאי דלא פטרו אלא מכזיב ולהלן אם יש לו שדה. בירושלמי (הל' ח) אמר בון בר חייא ושיהו מכניסין משלו כלומר אותה שדה שבסוריא:

משנה יב

עם הארץ שאמר לחבר שהיה הולך חבר לשוק ליקח לו ירק לעצמו ואמר לו עם הארץ קח גם לי אגודה של ירק ולקח חבר שתי אגודות סתם ולא פירש זו לי וזו לעם הארץ פטור אותה שנתן לעם הארץ דיש ברירה כשנותנה לעם הארץ שזו היא שלקחה מתחלה לצרכו ואין חבר מחליפה בשלו כדמוכח בפ' בכל מערבין (עירובין דף לז:) והתם אייתי ברייתא אין צריך לעשר דברי רבי יוסי וחכמים אומרים צריך לעשר ומסיק איפוך משום דשמעינן ליה לר' יוסי דלית ליה ברירה ובירושל' (הל' ט') משמע דטעמא לאו משום ברירה ואפי' באגודה אתת כליגי שלא קנה חבר לעצמו כלום ומייתי ברייתא דרבי יוסי פוטר ורבי יהודה אומר צריך לעשר ור' יהודה סבר לא נתכוון מוכר לזכות אלא ללוקח ורבי יוסי סבר לא נתכוון לזכות אלא לבעל המעות ופריך עלה מהא דתניא בכתובות בפרק אלמנה ניזונית (כתובות דף צח:) הוסיף לו אחת יתירה הכל לשליח דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר תולקים מחלפא שיטתיה דר' יוסי תמן אמר לא נתכוון לזכות אלא לבעל המעות וכה אמר כן ומשני באותן # מעות של זה רגלים של זה # כלומר שאומר למוכר אני שלוחו של פלוני ולכן פטור מלעשר:

קלוסקין. כמו גלוסקין דפרק הדר (עירובין דף סד:) והם ככרות:

ונתערבו חייב לעשר. דדלמא את שלו נתן לעם הארץ ולסוגיא דירושלמי נמי לא מיתוקמא הך סיפא אלא בשתי האגודות שהוברורו ואחר כן נתערבו:

ירושלמי (שם) תני רשב"ג אומר אם החליף את המעות צריך לעשר א"ר יוסי הדא אמר הנותן מעות לחבירו והחליפן ואבדו חייב באחריות שמואל אמר במחלק בידיו א"ר אליעזר והוא שנטל חלקו בסוף אמר ר' יונה צורכא לדן וצורכא לדן חילק בידו ולקח חלקו בתחלה אינו מעשר # אלא שלו פי' חייב באחריותן דהוה ליה שולח יד בפקדון ובמחלק בידיו לא # אנתערבו קאי אלא אשמעינן שמואל דמחלק בידיו בלא נתערבו נמי חייב לעשר את שתיהן וכדמוקי לה ר' אליעזר בשנטל חלקו בסוף דהוי נמי כמזבין ליה אבל חילק בידו שאמר זו לי וזו לחברי ונטל חלקו תחלה אינו מעשר אלא על שלו דלא מזבין לי' מידי דהך דפיישי ממילא שקיל לה עם הארץ:

פרק ז

משנה א

אומר מערב שבת צריך לקרות שם מע"ש משום דאין מעשרין את הדמאי בשבת אלא בספק חשיכה כדתנן בפ' במה מדליקין (שבת דף לד.) והיכא דקרא שם מערב שבת שרי להפריש בשבת אומר מע"ש לעיל פ"ד (מ"ב) התירו אע"פ שאינו מאמינו הני מילי במדיר והכא בלא מדיר אי נמי התם בשבת ראשונה כגון שבת של פרוטגמא כדפרישית שם:

שאני עתיד להפריש למחר. היכא דקרא שם מערב שבת יכול להפריש בשבת אבל לא קרא שם אסור כדתנן בפרק במה מדליקין ספק חשיכה מעשרין את הדמאי הא ודאי חשיכה לא:

הרי הוא מעשר. תרומה גדולה אין צריך להפריש דלא נחשד עליה עם הארץ ועל אחד ממאה שמפריש למחר אומר הרי הוא מעשר ראשון:

ושאר מעשר. דהיינו תשעה שהוא חייב עדיין כדי שיהו עשרה ממאה ומודד לו האחד ואחר כך אומר זה שעשיתי תחלה מעשר עשוי תרומת מעשר על תשעה הסמוכין לו:

מעשר שני יהיה בצפונו או בדרומו ומחולל יהיה על המעות ונמצא למחר אין צריך להפריש כי אם אחד ממאה לתרומת מעשר וכל השאר יאכל וישתה וכענין זה יש משנה לעיל בפרק ה' ושם פירשתי:

ירושלמי (הל' א) א"ר יוחנן מתני' בספק הא בודאי לא הא מתני' אמרה אפילו בודאי דתנינן תמן היו לו תאנים של טבל בביתו והוא בבית המדרש או בשדה אין תימר בדמאי אנן קיימין לית יכיל דתנינן היו דמאי מה אמר רבי יוחנן בדמאי לא בודאי לא אמר אלא דמתני' בדמאי מה בין דמאי לודאי דמאי אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ודאי אין אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו. פירוש מתני' בספק כלומר בדמאי דלשם מועיל תנאי ולא בודאי ופריך מתני' אמרה אפילו בודאי דתנן היו לו תאנים של טבל משנה היא בפירקין (משנה ה) דשרי להתנות אפילו בודאי מה א"ר יוחנן כלומר אלא לענין מה א"ר יוחנן דמתני' בדמאי דוקא ומסיקנא לענין דבר שאינו ברשותו:

ירושלמי (שם) ר' אושעיא היה לו תנאי ודאי חדא איתא בשילת ירקא אנשיית מתקנת' אתת לגבי ר' אושעיא שלח לזבדי בן לוי דיתקין לה ר' בא בר ממל בעי ולא הוה זבדי בן לוי צריך מיזכיה לרבי אושעיא בירקא ר' זעירא בעי מה אנן קיימין אי בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים אינו צריך לזכותו בירק ואם לאו צריך לזכותו בירק פי' תנאי ודאי שהתנה על ודאי טבל ואמר שאני עתיד להפריש ולקחה אשה אחת מאותו ירק ובישלתו לצורך שבת ושכחה לעשר ושלח רבי אושעיא לזבדי שיתקננו ומיבעיא ליה

לרבי בא היאך מותר בשבת להפריש לצורך אחרים הואיל ולא היה לו זכיה מאותו ירק שלא היה אוכל ממנו ומסיק ר' זירא דאם התנה רבי אושעיא בשבילו ובשביל אחרים לתקן אע"פ שאין להם זכיה בו כלומר דלא יאכל ממנו. עוד בירושלמי (שם) אמר ר' צריך שיהא זכור תנייו שמעון בר בא בשם רבי יוחנן צריך להלחיש בשפתיו ר' ירמיה בעי קומי ר' זירא ולא נמצא כמתקן בשבת אמר ליה אדחי תנא פירוש שיהא זכור תנאיו למחר בשבת בשעת אכילה ושמעון בר בא סבר דלא סגי בזכור אלא אם כן מתנה למחר בלחש ועל זה הקשה ר' ירמיה כיון דאמירה בעי הוה ליה מתקן בשבת אמר ליה אדחי תנא כלומר איסמייה ואדחה את התנא ועוד יש לפרש אדהתנה הכל תיבה אחת כלומר בשביל שהתנה עליו בערב שבת מותר להלחיש בשבת:

ירושלמי (שם) בעי ר' זירא קומי ר' ירמיה ואינו אסור מפני אובדן אוכלים אמר ליה מפרר כל שהוא # ואוכל אמר ליה ואינו אסור משום גזל אמר לו רוצה שיהא לו נחת רוח מיליהון [דרבנן פליגין] דאמר ר' שמואל בר יצחק רבי ור' יוסי נתארחו אצל בעל הבית אזל לישנא בישא א"ל הב דעתך דאינון מחשודינך ישיב ליה מעיינא לון ועבדא נפשין מזרקין דין לדין ומתקנין ואינו רוצה שיהא לו נחת רוח אלא דלא בעי דיחשדוניה פירוש צריך לאבד התרומה שלא יכשל בה עם הארץ לאוכלה ומשני דאין משליך לאיבוד לארץ אלא מפרר על השולחן והדר קאמר מ"מ גזיל להו לעם הארץ ומשני דרוצה עם הארץ בנחת רוח דא הכן שהזמינו ועובדא דרבי ור' יוסי בר' יהודה פליגא שהיו זורקין זה לזה ומאבדין ופריך למה היה מעיין עליהם והלא רוצה בנחת רוחם ומשני לפי שלא היה רוצה שיחשדוהו:

משנה ב

מזגו לו את הכוס כענין שפירשתי בקמייתא יש לפרש כולה הך בבא:

ירושל' (הל' ב) מה אנן קיימין אם באומר מכבר משקה מעורב הוא אם באומר לכשישתה למפרע טבל שתה אלא כי אנן קיימין באומר מכבר לכשאשתה ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת אמר ר' אליע"ר משייר כל שהוא חולין כי הא דתנינן תמן מטלטלין תרומה טמאה עם החולין ולא דמיא תמן טמאה לצורך טהורה ברם הכא חולין לצורך טמאה אמר ר' בון אם יציאתי מן הכוס הוא קדוש תמן תנינן הלוקח יין מן הכותים תני ר' יוסי ור' שמעון [אוסרין שמא תבקע הנוד] ונמצא שותה טבל למפרע הדא מתני' לא ר' יוסי ור' שמעון היא אמר ר' יעקב בר אידי הכל מודים בכום שהוא על אתר. פי' מכבר כמו מעכשיו משקה מעורב הוא ונדמע הכל ואסור ואסיק באומר מעכשיו לכשאשתה יהא תרומה עד שישתייר לא נמצא מטלטל תרומה טמאה דכל מה

שביד עם הארץ טמא ומוקצה הוא בשבת דלא חזיא אם יציאתו כמו עם יציאתו וקשה על זה הא על כורחין מעכשיו קדשה דאם לא כן נמצא שותה טבלים כדקאמר מעיקרא על אתר כמו לאלתר בנוד שמשהין בו היין יש לחוש שמא יבקע אבל כוס דרך לשתות לאלתר ומע"ש למחר חשיב כמו לאלתר:

מעשר שני בפיו. בפי הכוס:

משנה ג

וחושך. מלשון ולא חשכת את בנך (בראשית כ"ב:י"ב) שנמנע מלאכול גרוגרת אחת שהיא תרומת מעשר:

לא יחשוך. ויקח גרוגרת אחת ויאכל ואם לא יאכל מרעיב עצמו ונמצא ממעט מלאכתו של בעה"ב:

תנאי ב"ד. קתני בירושלמי (הל' ג) ובתוספתא (פ"ח) ר' יוסי אומר תנאי בית דין הוא שתהא תרומת מעשר מבעה"ב ומעשר שני מפועל וחייב בעה"ב ליתן לו:

ירושלמי (שם) תני לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנה ביום ולא יעשה בשלו בלילה וישכיר עצמו ביום לא ירעיב עצמו ולא יסגף נפשו מפני שממעט במלאכת בעה"ב ר' יוחנן אזל לחד אתר אשכח ספרא אטימוייא א"ל מהו כן אמרו ליה ציים א"ל אסור לך מה אם מלאכת בשר ודם אסור מלאכת הקב"ה לכ"ש פי' לא יסגף לענות נפש תרגומא לסגפא (במדבר ל':י"ד) ספרא מלמד תינוקות שבעיר אטימויי' כך קורין לחולה בלשון יון ציים רגיל להתענות מלאכת בשר ודם אסור כדתנן לא יחשוך אפי' גרוגרת אחת:

משנה ד

הלוקח יין מבין הכותי'. במטהר יינו של כותי או קודם שגזרו על יינן בפ"ק דחולין (דף ו.) דאע"ג דבברייתא פליגי ר' יוסי ור' שמעון בפ"ק דחולין (דף יד.) ובפרק כל הגט (גיטין דף כה.) ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לו:) ובמרובה (דף סט.) ושמעי' ליה במנחות פ' ר' ישמעאל (מנחות דף סו:) דכותים גירי אריות הם מ"מ אפשר דכשגזרו על יינן של נכרים לא גזרו על של כותים דכיון דפורשין מע"א ומחזיקין בתורה שבכתב אע"פ שגזרו על פיתן כמו כן למאן דאמר גירי אמת גזרו על פיתן ולא גזרו על יינן עד שגזר ר' מאיר בפ' קמא דחולין (ד"ו:):

ב' לוגין שאני עתיד להפריש. בערב שבת בין השמשות מיירי כדקתני בתוספתא הלוקח יין מבין הכותים מערב שבת ושכח להפריש אבל עדיין לא קדש היום דאם כן אפי' לקרות שם אסור כדמוכח בכמה דוכתי דאין תקנה בטבל בשבת אלא באיסור דאמרי' בפרק כירה (שבת דף מג.) טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן ובפרק

מי שהחשיך (שבת דף קנד:) היתה בהמתו טעונה טבל ועששית ולא מסתבר למימר דכל הני כר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון דאסרי בברייתא ועוד אמרי' בפרק ב' דביצה (דף יז:) המעשר בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ומשמע נמי בפ' הניזקין (גיטין דף נד.) דאתיא כר"מ ואי הוי שרי בתנאי דשאני עתיד להפריש לא הוה לו לקונסו אפי' עבר ותיקן ולא מיירי נמי מבעוד יום אלא שאין שהות ביום כדי להפריש דאם כן לימא מעשר שני לצפונו או לדרומו ויחללנו וישתנו כדאמרי' גבי דמאי אלא כגון דשכח עד בין השמשות אירי דאסור להפריש כדתנן בבמה מדליקין אין מעשרין את הודאי ופירות כותים ודאי כדפרשי' לעיל בסוף פ"ק אבל לקרות שם כי האי גוונא דאומר שאני עתיד להפריש מותר דכולי האי לא גזור בין השמשות אפי' בודאי וכיה"ג דתני הכא קתני כן בסיפא בתאנים של טבל אבל בשאר דמאי לא תני הכי דהכא ובטבל ודאי תני תרומה גדולה מה שאין כן בדמאי והא דלא קתני הכא למחר ולא בבבא שאחר זו כדקתני לעיל גבי מזמין חברו דקתני שאני עתיד להפריש למחר לעיל בפ"ד (מ"ד) פירשתי הטעם והא דאין קורא שם לתרומת מעשר ולא לקמן גבי תאנים של טבל ולעיל גבי מזמן וכן לקמן גבי דמאי אשכחן שהוא קורא שם לתרומת מעשר משום דגבי דמאי מעשרן והן שלו המעשר כדי לאכלו אבל כאן הוא ודאי צריך ליתן ללוי ואכי' תימצי לומר דלוקח מן הכותי כלוקח מן הנכרי דאמרי' בפ"א דבכורות (דף יא.) דמעשרן והן שלו משום דקאתי מכח גברא דלא מצי לאשתעויי דינא בהדיה מ"מ אסור להכריש בשבת על ידי קריאת שם דבין השמשות מאחר דבין השמשות אין מעשרין את הודאי כדתנן בפ' במה מדליקין ולהכי (נמי) לא קתני [נמי] גבי מעשר שני דהכא בצפונו (ובדרומו) [או בדרומו] כדקתני גבי דמאי בשום מקום בהפרשה ותנן בפ' במה מדליקין אבל מעשרין את הדמאי ומתני' בין השמשות ולהכי נמי לא קתני ומחולל על המעות כדקתני גבי דמאי אלא ומיחל ושותה דאי מחלל על המעות ושותה אם כן ליתני ומחלל על המעות כדקתני בכולהו ועוד כיון דאמר שאני עתיד להפריש סתם ולא קבע לו מקום לצפונו או לדרומו אין יכול לחללו כדתנן בתוספתא דמעשר שני מעשר שני זה שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום ר' שמעון אומר קרא שם וחכמים אומרים עד שיאמר לצפונו או לדרומו ומייתי התם עובדא דרשב"ג ור' יהודה ור' יוסי שנכנסו אצל בעל הבית לכזיב והיה מחלל כענין זה אמרו לו השכרת מעות ואיבדת נפשות ור' שמעון נמי דקאמר קרא שם לא אמר אלא דאמר בתוכו דהיינו נמי פלוגתייהו דפליגי ר' שמעון ורבנן במסכת תרומות האומר תרומת הכרי זה בתוכו ותרומת מעשר בתוכו ר' שמעון אומר קרא שם ומפרש בפ' בכל מערבין (עירובין דף לז:) דאמר דוקא שאומר בתוכו באמצעיתו דקבע לו

מקום אלא דבירושל' עלה דההיא דתרומות פ"ג משמע דבתוכו לאו דוקא ושם פירשתי' ועוד דעל כרחו צריך להפרישו דהא קאמר שאני עתיד להפריש ואם היה שותה בלא הפרשה נמצא שותה טבלים למפרע כמו אם יבקע הנוד דשאני עתיד להפריש אכולהו קאי כדמוכח בתוספתא (פ"ז) דקתני עשרה הבאין אחריהן תשעה הבאין אחריהן ובשבת אין מפריש כדפרישי':

עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני. לאו דוקא דכבר הפריש מן המאה ב' לוגין לתרומה נמצא חסר מהנך עשרה ותשעה מעשר ב' לוגין דהיינו חומש הלוג וכן גבי תאנים ומיהו יתכן שהפריש שנים ממאה ושנים דהא זימנין דמפריש א' מם' כדתנן בתרומות פ"ד (משנה ד) תורם כדעת בע"ה א' מנ' פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה כדאמרינן בכתובות פרק אלמנה (דף ק:) דאיכא דתורם בעין יפה ואיכא דתורם בעין רעה ויש מפרשים משום דכותים שמא הפרישו תרומה והשאר לא הפרישו ולכך אין מתמעט שיעור [המעשר] ולא יתכן לומר כן בתאנים של טבל לקמן ועוד יש מפרשים משום דחטה אחת פוטרת את הכרי אינה ממעטת במעשר כשמתרבה בתרומה וגם זה לא יתכן כלל:

תניא בתוספתא הלוקח יין מבין הכותים מע"ש ושכח ולא הפריש אומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש תרומה עשרה הבאין אחריהן מעשר ראשון תשעה הבאין אחריהן מעשר שני ומיחל ושותה מיד דברי ר' מאיר ר' יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין אמרו לו אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע פי' ר"מ בפ' בכל מערבין (עירובין דף לז.) ובפ' כל הגט (גיטין דף כה:) ובמרובה (דף סט.) דטעמא דר' מאיר משום דאית ליה ברירה ותימה דבפ' יש בכור (בכורות דף מח.) משמע דמספקא ליה לר' מאיר אי יש ברירה אי לא גבי פלוגתא דר' מאיר ור' יהודה דאם לא נתנו עד שחלקו דמפרש בגמ' דסבירא להו כר' אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות וטעמא משום דמספקא ליה כדמוכח בפ"ק דב"ק (דף ט.) ויש לומר דשאני הכא שמברר דבריו כשאומר שאני עתיד להפריש וכן צריך לומר משום דר' יהודה דמוקי ליה רבא התם כרב אסי ובריש כל הגט (גיטין דף כו.) אמר רבא גופיה דבין ר' יהודה ור' שמעון אית להו ברירה וטעמייהו הכא משום בקיעת הנוד וכן צריך לומר דלא תיקשי דשמואל אדשמואל דבסוף ביצה (דף לז:) גבי שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות קאמר שמואל דאף חבית אסורה משום דאין ברירה ובפ' מי שאחזו (גיטין דף עה:) אמרינן דאתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אם ימות יהא גט ואם לא ימות לא יהא גט ולכי מיית הוי גיטא אלמא יש ברירה ובכי האי גונא דייק בריש כל הגט (גיטין דף כה.) אמילתיה דר'

יהודה גבי מה היא באותן הימים. והטעם פי' שם בקונטרס משום דאין זה כשאר תנאים דעלמא דאדם מתנה בגט שבידו לקיימן ודעתו לקיימן כשמתנה עליהם ולכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע בלאו טעמא דברירה אבל הכא דאין בידו דבשעת התנאי הוי ספקא והתנאי מתקיים מאליו אי לאו משום ברירה לא הוי גט והא דמשמע בפ' בכל מערבין (עירובין דף לז:) גבי הני רמונים של טבל כשאמר אם ירדו גשמים היום יהא זה תרומה על זה דהוי תרומה היינו למאן דאית ליה ברירה אי נמי חשיב טפי משום דמתנה בין ירדו בין לא ירדו ומיהו טעם זה לא יתכן דגבי אם בא חכם נמי מתנה התם בכל ענין וחשיב ליה ברירה והא דפריך במרובה (דף סט:) דר"י אדר"י בההיא דכל המתלקט מההוא דהאחים שחלקו לקוחות הן ולא מחלק בין זו לזו משום דבמתלקט מברר דבריו וסומך להתברר על ידי תנאו דניחא ליה למימר לעולם כל הנלקט כדקתני ועוד ניחא ליה לומר לעולם לא תיפוך ועוד דאפילו הוה מחלק אכתי הוה קשיא ליה מההיא דר' יוחנן בריש כל הגט אף אחרון אינו פוסל משום דאין ברירה אע"פ שמברר בדבריו כשאמר איזו שארצה אגרש בו ומיהו כי מצריך בריש כל הגט תרי מילי דר' יוחנן הוה מצי למימר הך צריכותא ועוד יש לפרש דהא דדייק דאית ליה לר' יהודה ברירה מהא דלכי מיית הוי גיטא משום דמוקי לה בפ' מי שאחזו באומר מעת שאני בעולם דהיינו שעה אחת לפני מיתתו שלא היתה שעה מבוררת ולבסוף כשמת אמרינן הוברר הדבר שאותה שעה היתה גרושה ולפי טעם זה אין לדקדק מדשמואל ומיהו פי' הקונטרס עיקר דההיא דריש כל הגט ובההיא דהריני בועליך על מנת שירצה אבא ובפ' בכל מערבין בההיא דאם בא חכם למזרח אע"ג דהוו כעין תנאי משמע דלא מהני למאן דלית ליה ברירה ר' יהודה ור' יוסי [אוסרין] דר' יהודה משום דלית ליה ברירה אע"ג דקתני בהדיא משום בקיעת הנוד דכוותה אשכחן טובא שאין הגמרא חושב עיקר טעם אותו טעם המפורש במשנה בפרק התערובות (דף עז.) גבי אברי תמימה שנתערבו באברי בעלת מום ובפ"ג דשבועות (דף יט:) גבי שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר' עקיבא ובפרק בתרא דמכות (דף יג.) גבי כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב ר' שמעון אומר כל שהוא ואם תאמר אי ר' יהודה ל"ל ברירה אלמא סבירא ליה כר' יוחנן דבריש כל הגט ובפ' מעשר בהמה דאמר האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל א"כ היאך מצא ידיו ורגליו בבית המדרש דלא משכחת דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון דבפ' החובל (בבא קמא דף צ.) אית ליה לר' יהודה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי גבי דין יום או יומים וכן נמי לר' יוסי דמספקא ליה התם אי כקנין הגוף דמי אי לא והכא לית ליה ברירה וכי ה"ג דייק בסוף השולח בגיטין (דף מח.) ויש לומר דמדין יום או יומים אין ללמוד בעלמא

אלא גבי מילי דעבד לחוד דהתם כתיבי קראי כספו ותחת ידו ומהאי טעמא לא מייתי לה בהשולח כי מייתי ההיא דשדה אחוזה ועוד יש לומר דדוקא ר' יוחנן הוא דאית ליה הך סברא משום דלקוחות הן מחזירין זה לזה ביובל אבל אינך אמוראי הוו אמרי דאע"ג דאין ברירה אין מחזירין כדאמרי' בריש כל הגט (גיטין דף כה.) ובפ' מעשר בהמה (דף נב:) דמכר הוא דאמר רחמנא דליהדר ביובל ירושה ומתנה לא ולר' יוחנן לא קשיא מר' יהודה דהוה מפרש טעמא משום בקיעת הנוד ומיהו לא יתכן טעם זה לר' יוסי דעל כורחין לית ליה ברירה כמו שאפרש וא"ת דהכא לית ליה לר' יוסי ברירה ובפרק מי שאחזו (גיטין דף עג:) אית ליה ברירה דתנן ר' יוסי אומר מגורשת ולכי מיית הוי גיטא ולמאן דמחלק בריש כל הגט בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים ניחא ורבא דלא מפליג התם מפרש טעמא משום בקיעת הנוד ורבה מפרש טעמא בבכל מערבין (דף לז:) משום דבעינן ראשית ששיריה ניכרין ומיהו אכתי קשה דבפרק בכל מערבין משמע דלרבי יוסי לית ליה ברירה גבי מעשר שיש לו בבית יהא מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס ר' יוסי אומר לא חילל ויש לומר משום דבההיא דמי שאחזו הדבר עומד להתברר בודאי שהרי או יחיה או ימות ואית לן ברירה טפי מההיא דעל סלע שתעלה בידי מן הכיס דשמא לא יתברר לעולם וכי האי גוונא נוכל לתרץ דשמואל אדשמואל:

משנה ה

היו דמאי. כל הנך בבות בין בדמאי בין בודאי בע"ש איירי כמו בקמייתא בריש פירקין וכבר פירשתים:

משנה ו

מעשרות. כגון מעשר ראשון ומעשר שני או מעשר עני בשעתו ובהך קמייתא ליכא חידוש במה שהראשונה [מעושרת] ומשום סיפא נקטיה ושפיר שייך למקריה ראשונה:

של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת אבל השניה אינה מעושרת דמיד שאמר של זו בזו נעשית ראשונה חולין מתוקנין כשחוזר ואומר שניה בראשונה הוה ליה מן החיוב על הפטור ולא אמר כלום ונוטל מן השניה מעשרותיה ומעשרות הראשונה דכל מה שבראשונה מתוקן לגמרי אבל כשאמר בבת אחת מעשרות כלכלה בחברתה קרא שם ואי אפשר להפריש מאחת על שתיהן אלא מפריש מזו על זו ומזו על זו ומדאצטריך למיתני מעשרות כלכלה בחברתה משמע דרישא הראשונה מעושרת אע"פ שאמר תוך כדי דבור של זו בזו ושל זו בזו ומיהו בתוספתא משמע דבעי למימר שהאחת תפטור את שתיהן כשאמר מעשרות כלכלה בחברתה ובירושלמי (הל' ו) אמר ר' אלעזר דר"מ היא דאמר אין תופס אלא לשון ראשון כדאמר גבי תמורת עולה תמורת שלמים בפ'

כיצד מעירמין (תמורה דף כה:) ובפ"ק דתמורה (דף ד:) איתמר ר' אלעזר אומר לוקה מפני שהקדים מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחברתה דמעיקרא של זו בזו קיימת הכלכלה לפרוש ממנה מעשר ראשון ומעשר שני והשתא שמפריש ממנה מעשר ראשון ומעשר שני בשביל אידך כלכלה נמצא שקדם מעשר שני של כלכלה זו למעשר ראשון שיהיה עומד להפריש מאידך קודם לכן וקא עבר משום מלאתך ודמעך לא תאחר דכי היכי דמוזהר שלא לעכב המלאה לדימוע מוזהר נמי שלא לעכב מעשר ראשון לשני דכל שיש עליו תורת דימוע דהיינו תרומה קרי ביה ודמעך לא תאחר ובירושלמי (שם) א"ר יוסי בר' חנינא אראשונה עובר בעשה אשניה עובר בעשה ול"ת הראשונה עובר בעשה שקבע שני שמות כאחת ואשניה בעשה ול"ת שתבע שני שמות כאחת ושהקדים שני שבראשונה לראשון שבשניה וקרי עשה מה שקובע המעשרות כאחת שהיה לו להקדים מעשר ראשון למעשר שני ולא הקדים אבל לא תאחר ליכא דלא איחר ור' יוסי בר' חנינא לא קאי אמעשרות של זו בזו ושל זו בזו דלא משכחת עשה בשניה דאין בדבריו כלום דשניה אינה מתוקנת אלא אמעשרות כלכלה בחברתה קאי שקבע על שתיהן המעשרות כאחת ואיכא עשה אתרוייהו אבל קשה לא תעשה אמאי איכא כלל הרי יכול להפריש תחלה מעשר ראשון מזו ומזו ואח"כ מעשר שני מזו ומזו ושמא משמע לי' דאין מתקן לחצאין אלא מתקן האחת תחלה א"נ ה"ק פעמים דאשניה עובר בל"ת ועשה אם מפריש ממנה כל המעשרות חברתה ואותה שמפריש ממנה תחלה קרי לה שניה ומאי ראשונה שנתקנה ראשונה ומאי שניה שנתקנה שניה וכשמפריש מכלכלה זו תחלה לצורך חברתה נמצאת חברתה מתוקנת תחלה ואהפרשה זו קא עבר בלאו והיא מתוקנת בשניה כשיפריש משניה עליה ואההיא הפרשה ליכא לאו:

תניא בתוספתא (פ"ז) היו לפניו שתי כלכלות של טבל בזו מאה ובזו מאה ניטלה תרומתן מעשרות זו בזו הראשונה מעושרת של זו בזו ושל זו בזו # אין הראשונה מעושרת נוטל ב' תאנים וב' עישורין ועישורו של עישור מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה קרא שם נוטל ב' תאנים מאיזו שירצה פי' ניטלה תרומתן שניטלה תרומה גדולה ועדיין יש מאה בזו ויש מאה בזו אין הראשונה מעושרת כן כתוב בכל הספרים ובמתניתא קתני הראשונה מעושרת וסמי ברייתא מקמי מתנית' אי נמי גרסינן אין השניה מעושרת אי נמי הכי קאמר אין הראשונה מעושרת מפני עצמה אלא שתיהן מעושרות כר' יוסי דכיצד מעירמים (דף כה:) גבי תמורת עולה תמורת שלמים הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחת דבריו קיימים נוטל ב' תאנים מכלכלה שניה וארישא קאי ולתרומת מעשר נוטלין שתחלה נוטל שני תאנים ממנה בשביל מעשר ראשון שלה ומעשר ראשון של

חברתה ושני תאנים הללו הם מאותן ב' לתרומת מעשר וב' עישורין היינו מעשר ראשון ומעשר שני ועישורו של עישור כלומר מאלו ב' עישורין נוטל עישירו של אחד מהן והן ב' התאנים של תרומה נוטל ב' מאיזו שירצה אמעשרות כלכלה בחברתה קאי ומשמע מיכן דלא בעי למימר שתפטר זו את זו וזו את זו אלא האחת תפטור את שתיהן ולא כמו שפירשתי במשנתנו. ובירושלמי (שם) נמי קתני כיצד עושה נוטל ב' מאיזו שירצה מהן לכאורה כן נראה פירושה של ברייתא זו אלא שיש הרבה גמגומין חדא דלא משמע כן אין הראשונה מעושרת ועוד קשה דנוטל ב' תאנים משמע דקאי אדסליק מיניה אשל זו בזו ושל זו בזו והלא מעשר קודם לתרומת מעשר וא"כ הכי הוי ליה למיתני נוטל ב' עישורים וב' תאנים לעישורו של עישור ועוד א"א ליישב לשון הירושלמי לפי שיטה זו וזה לשון הירושלמי ותני עליה נוטל משניה ב' תאנים וב' עישורין ועישור מעישור שמואל אמר לא מצי תנינא אין יסב חדא לעשר צריך למיסב חדא למאה אין יסב חדא למאה צריך למיסב חדא לאלף אין יסב חדא לאלף צריך למיסב חדא לעשרת אלפים אלא הכא פי' הברייתא אין הראשונה מעושרת כלו' אינה כולה מעושרת שהרי הוצרך לשייר בו כדי מעשרות כלכלה שניה כר' יוסי דתפיס לשון שניהם דכיון דמעשרות של זו בזו ושל זו בזו נמצא שלא תיקן אלא פ"א תאנים בכל אחת ואחת מן הכלכלה די"ט תאנים צריך בכל אחת לצורך מעשר ראשון ושני של חברתה ועל אותן י"ט קאמר נוטל ב' תאנים (דאי) דמספקא ליה להאי תנא אי כר"מ דתפיס לשון ראשון אי כרבי יוסי דתפיס לשון שניהן ונמצא דאותן י"ט שנטל מן הראשונה בשביל השניה משום דשמא תפוס לשון שניהן וצריך לחזור ולתקנן מן השניה משום דשמא סבירא לן תפוס לשון ראשון והיינו דתני נוטל מן השניה שני תאנים כלומר לצורך מעשר ראשון של ישראל שהפריש מן הראשונה על השניה וב' עישורין צריך ליטול מן השניה לתקן אותן י"ט דהיינו מעשר ראשון ומעשר שני דאותן ב' תאנים הן למעשר ראשון של י"ט ומשום דלא סגי בב' תאנים דעל הי"ח הפריש ב' תאנים מן השניה למעשר ראשון ונמצא מן הי"ט [א'] יתירה שלא נתקנה ואותה יתירה עתידה להיות תרומת מעשר משום הכי קאמר ועישור העישור מלבד ב' תאנים יטול עדיין מן השניה מעשר ראשון הצריך לאותה תאנה שהיא תרומת מעשר ולהכי נקט כי האי לישנא עישור של עישור דתרומת מעשר קרויה מעשר מן המעשר ועלה קאמר שמואל לא מצי תנינא דקמתמה (דאמר) שמואל על ברייתא זו למה יפריש מן השניה על הי"ט לבדן שאם יסב מן השניה חדא לעשר לתקן י"א תאנים שהפריש מן הראשונה על השניה מספק והלא בראשונה צריך [לתקן] מאה תאנים וצריך למיסב מן השניה בבת אחת מעשר ראשון של המאה דשמא תפוס לשון ראשון ולמה לתנא למנות

בענין זה ואם יסב חדא למאה כלומר שאותן ב' כלכלות יש אלף בזו ואלף בזו ועולה מעשר ראשון של זו בזו מאה תאנים ובא ליטול מן השניה מטעם ספק חדא לכל עשר ועשר שבמאה של המעשר ראשון שהפריש מן הראשונה על השניה מספק צריך למיסב מן השניה מעשר ראשון של אלף בבת אתת ואם יסב חדא לאלף כגון שיש י' אלפים בכל אחת ואחת ועולה המעשר ראשון אלף אם כן יסב מן השניה מעשר ראשון של י' אלפים בבת אחת ובפ"ד דמס' מעשר שני בירושלמי (הל' ה) אשכחן דקאמר שמואל כי האי גוונא אמר תני דאוכל עליו אחד עשר איסר ואחד ממאה באיסר וכל חדא וחדא מפרשינן לה בכוונה ועוד יש לפרש דהכי קאמר אם יסב חד לעשרה שעל י' תאנים יפריש עליהן תאנה אחת ממקום אחר צריך למיסב חדא למאה דלא נתקנו כל העשרה אלא התשעה שהמעשר דינו אחד מעשר ונמצא שיש שם תאנה אחת שלא ניתקנה והמעשר שלה עולה אחד ממאה שבכולו דהוא עישור של תאנה ואם יסב ממקום אחר מאה לאותו מאה עישורין כדי לתקן אותה תאנה שלא ניתקנה אכתי צריך למיסב חדא לאלף דמן המאה עישורין היה לו להפריש א' נמצא כשמפרישו ממקום אחר הרי נשתייר בו עישור של עישור שלא ניתקן ואם בא לתקנן נוטל מאותן עשר עצמן חדא לאלף ואם עוד חזר והפריש ממקום אחר חדא לאלף כדי לתקנו לא ניתקן עדיין בכך עד שיחזור ויפרוש מגופייהו והעישור של א' לאלף דהוא א' לי' אלפים שבהן ומתחלה ודאי כשבא לתקן ממקום אחר על אותן י' תאנים היה יכול להפריש עליהן תאנה אחת ותשיעית של תאנה והיה הכל מתוקן וכן בכל פעם ופעם כשבא להפריש עליהן ממקום אחר יש לו למנות כל מה שבא לתקן בתשיעית:

משנה ז

סאה טבל ומאה חולין. אין משנה זו מתפרשת אלא על פי משנה דמסכת חלה פ"ג (משנה ט) דזיתי מסיק שנתערבו עם זיתי ניקוף דמוכח התם דטבל שנתערב בחולין אם יש לו פרנסה ממקום אחר מפריש עליו לפי חשבון ואם לאי נעשין החולין כטבל לענין תרומה דשיעור תרומה שבטבל מפריש כמו כן מן החולין כאילו הן טבל גמור אבל מעשר ראשון לא יתן ללוי מן החולין ומעשר שני נמי לא יחלל מהן אלא לפי חשבון הטבל מחלל ונותן מטעם שפירשנו במסכת חלה והשתא כולה מתניתין בטבל שהורמה ממנו תרומה גדולה מדקתני נוטל מאה ואחת ולא קא תני מאה ושלש והכי נמי אמרי' בירושלמי (הל' ז) רבי לווינטו בשם ר' יונה כל טבל דאנן קיימין הכא טבל לראשון ולשני כלומר ולא לתרומה גדולה והשתא מתני' בשאין לו פרנסה ממקום אחר ולכך קאמר מאה טבל ומאה חולין שנתערבו נוטל מאה להפריש מהן כדין טבל מעשר ראשון ומעשר שני

והלוי יפריש ממעשר שלו תרומת מעשר ואחת נוטל מן המאה דלשם חולין לתרומת מעשר כאילו היה טבל כדפרשי' דלענין תרומה דוקא נוהג בהן דין טבל שנתערב בו ונמצא השתא מפסיד אחת שמפריש מן החולין:

מאה טבל ומאה מעשר. שנתערבו נוטל מאה לשם טבל כדפרשי' ואחת נוטל ממאה של מעשר כאילו הן טבל לשם תרומת מעשר נשתיירו שם תשעים ותשעה ומפריש מהן תרומת מעשר לפי חשבון דהיינו עשרה פחות עישור של אחת ונמצא השתא מפסיד אחת פחות עישור שבה:

מאה חולין מתוקנין ומאה מעשר. ראשון שנתערבו נוטל מאה לשם מעשר ראשון ועשר נוטל ממאה של חולין מתוקנין כאילו הי' שם מעשר ראשון דעשרה מהן לתרומת מעשר ונמצא השתא מפסיד עשרה והא דלא מחמרינן הכי בשנתערב עם טבל להזקיק הטבל להפריש ממנו עשרה לתרומת מעשר ממאה של מעשר משום דכך הוא דין דכל דבר המתערב חוזר להיות כתחלתו הלכך המעשר חוזר להיות כטבל ואין הטבל חוזר להיות כמעשר:

מאה טבל ותשעים מעשר. לפי חשבון משנה ראשונה היה ראוי לומר שהתשעים נעשין טבל וחייב להפריש מהן אחת פחות עישור שבה כאילו היו טבל שכך היה עולה תרומת מעשר שבהן ותשעים טבל ושמונים מעשר היה ראוי להפריש מן השמונים אתת פחות ב' עישורין שבה אלא סברא בעלמא הוא דכיון דאיכא בטבל י' יתרים שקיל חדא ופטר הני והוי כאילו יש לו פרנסה ממקום אחר ודוקא עשרה מרובה קאמר כדאיתא בירושלמי (הל' ז) אמר רבי יונה כיני מתני' כל זמן שהטבל מרובה על המעשר עשר # לא הפסיד כלום:

ירושלמי (שם) מה אנן קיימין מאה טבל ותשעים # מעשר נוטל תשעים ושתים חסר עישור אחד מאה טבל ושמונים # מעשר נוטל שמונים ושתים חסר ב' עישוריו שכך עולה תרומת מעשר שלהן אם היה הכל טבל [מיכן ואילך לפי חשבון] ואינו חושש לתרץ כלום מזה כדפרשי' דסברא בעלמא הוא והאי דקאמר נוטל תשעים נוטל שמונים היינו תשעים של מעשר להפריש מהן תשעה לתרומת מעשר שמונים להפריש מהן שמונה לתרומת מעשר מיכן ואילך לפי חשבון והיינו מן המאה של טבל פחות שנים שהסיר:

משנה ח

עשר שורות של עשר עשר שורות חביות מסודרות על הארץ שבכל ענין שתמנה בין ממזרח למערב בין מצפון לדרום תמצא שורות של עשר עשר כאילו היה כאן קרקע מרובע עשר על עשר אמות ובכל אמה חבית מונחת והרי יש כאן מאה חביות בין הכל

וכילן מתוקנין חוץ מאותן שאומר עליהן שהן מעשר דהנהו מעשר נינהו ולא ניטלה ממנו תרומת מעשר ובהכי אתי' כולה מתני' בפשיטות והא דפתח בכד וסיים בחבית לומר לך היינו חבית היינו כד (טו) כדמשנינן בפ' המניח את הכד (דף כז.):

ואמר שורה החיצונה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא. שיש כאן ד' שורות חיצונות לד' רוחות ולא ידע אי חיצונה שבמזרח או חיצונה שבמערב או שבצפון או שבדרום נוטל ב' חביות לוכסן דהיינו חבית שבקרן דרומית מזרחית וצפונית מערבית דכל חבית שבקרן נמנית מן השורה לשני רוחות וקורא על אחת מאלו השתים תרומת מעשר ואלו שתים ספק וכל השאר מותר:

חצי שורה אחת חיצונה מעשר ואין ידוע איזו היא. נמצאו חמש חביות מעשר דלא ידיע איזו שורה ובאיזו צד של שורה ואם היה יודע היה מפריש חצי חבית אחת לתרומת מעשר והשאר מותר והשתא דלא ידע נוטל ד' חביות לד' זויות דממה נפשך אחת מהן מעשר כדפרישית דכל חבית שבקרן נחשבה לשתי רוחות ומפריש מכל אחת מספק חציה לתרומת מעשר והשאר מותר:

שורה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא. השתא מסופק אף בפנימי' ובאיזה ענין היתה אותה שורה אם ממזרח למערב או מצפון לדרום הלכך נוטל שורה אחת באלכסון ומתחיל מקרן דרומית מזרחית והולך ונוטל באלכסון עד קרן צפונית מערבית כיצד נוטל חבית שבקרן דרומית מזרחית ושניה שבשניה ושלישית שבשלישית ורביעית שברביעית וחמישית שבחמישית וששית שבששית ושביעית שבשביעית ושמינית שבשמינית ותשיעית שבתשיעית ועשירית שבעשירית דהיא חבית שבקרן צפונית מערבית ונמצא שנטל עשר חביות דבכל ענין שתמנה השורות אי אפשר שלא יהא כאן חבית אחת מכל שורה ושורה וקורא על אחת מהן שם תרומת מעשר ועשרה אלו ספק והשאר מותר:

חצי שורה אחת מעשר. דהיינו ה' חביות והשתא נמי מסופק בכולן ובאיזה ענין ובאיזה צד של שורה חציה מעשר הלכך לא סגי באלכסון אחד ונוטל ב' אלכסונין א' מתחיל מקרן דרומית מזרחית והולך ונוטל באלכסון עד קרן צפונית מערבית ואחת מתחיל מזרחית צפונית והולך ונוטל באלכסון עד קרן מערבית דרומית והרי יש כאן עשרים חביות שבכל צד שתמנה חצי השורה אי אפשר שלא יהא כאן ממנה חבית אחת ומפריש מכל אחת ואחת מספק חצי' לתרומת מעשר והשאר מותר:

חבית אחת מעשר בכל המאה חבית ומסופק איזו מהן הלכך נוטל מכל חבית וחבית מספק עישור שבה לתרומת מעשר והשאר מותר ולכך פירשתי משנתיני בשכולן חולין

מתוקנין חוץ מאותו שאומר עליהן שהם מעשר דאם נפרש שכל המאה טבל וכשאומר שורה החיצונה אחת מעשר היינו מעשר על כל המאה וכן חצי שורה החיצונה אחת מעשר היינו מעשר של חמש השורות והשאר טבל וכן חבית אחת מעשר היינו [מעשר] אחת מן השורות והשאר טבל דא"כ כשאמר חצי שורה החיצונה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא אמאי נוטל ארבע חביות מארבע זויותיה יחזור ויאמר חצי האחד של אותה שורה יהיה מעשר על השאר ותיסגי ליה בשתי חביות ויש מפרשים בשם רבינו האי זצ"ל דאחת לאו אשורה קאי אלא אחבית קאי כלומר שורה החיצונה חבית אחת ממנה קבעתי מעשר על איזו חבית שארצה ואין ידוע באיזו חיצונה וכן חצי שורה חיצונה קבעתי באותו חצי [השורה] חבית אחת איזו חבית שארצה באותו חצי [השורה] מעשר על כל השורה ואין ידוע איזה חצי וחבית אחת מעשר דסיפא היינו שקבע חבית אחת מעשר על אחת מן השורות ואין ידוע איזה חבית מכל המאה ולפירושא (קמא) קשה אמאי נקט עשר שורות של עשר עשר: